

**ONDERWIJSSTRUCTUREN EN SYSTEMEN VOOR
BEROEPSOPLEIDING EN VOLWASSENENVORMING IN
EUROPA**

**BELGIË – VLAAMSE
GEMEENSCHAP**

2009/10

Samengesteld door

Rob De Vries

met ondersteuning van

Departement Onderwijs en Vorming

Indien u meer gedetailleerde informatie wenst over onderwijssystemen in Europe, raden we u vriendelijk aan de EURYBASE database (<http://www.eurydice.org>), de Cedefop database (http://www.cedefop.europa.eu/etv/Information_resources/NationalVet/Thematic/) en de website van de European Training Foundation (<http://www.etf.europa.eu/>)

Verantwoordelijke uitgever:
Natalie Verstraete
Afdeling Internationale Relaties Onderwijs
Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel

Coördinatie:
Ilse Scheirlinckx

Drukwerk:
Ministerie Onderwijs en Vorming
Drukkerij

Naast deze brochure geeft het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming tal van andere publicaties uit. Voor een overzicht kunt u terecht op de website www.ond.vlaanderen.be/publicaties

Een papieren versie van de catalogus kunt u bekomen bij het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, Agentschap voor Onderwijscommunicatie, Cel Publicaties Onderwijs, Koning Albert II-laan 15, 1210 Brussel, tel: 02-553.66.53 – fax: 02-553.66.54 – e-mail: onderwijspublicaties@vlaanderen.be

Meer gedetailleerde informatie over onderwijssystemen in Europa kan u vinden in de Eurybase databank (<http://www.eurydice.org>) en in de CEDEFOP monografieën <http://www.cedefop.eu.int>).

D/2010/3241/142

INHOUD

INTRODUCTIE: ALGEMENE BELEIDSCONTEXT	5
1. INITIEEL ONDERWIJS EN VORMING: ORGANISATIE, FINANCIERING EN KWALITEITSBORGING	7
1.1 Organisatie van het onderwijs- en vormingssysteem	7
1.2 Bevoegdheidsverdeling	8
1.3 Financiering	10
1.4 Kwaliteitsborging	12
2. KLEUTERONDERWIJS	16
2.1 Toelatingsvoorwaarden	16
2.2 Tijdsorganisatie en groeperingsvormen	16
2.3 Curriculum	16
2.4 Assessment	17
2.5 Leraren	17
3. LAGER ONDERWIJS	18
3.1 Toelatingsvoorwaarden	18
3.2 Tijdsorganisatie en groeperingsvormen	18
3.3 Curriculum	19
3.4 Assessment, studievoortgang en kwalificering	19
3.5 Begeleiding	19
3.6 Leraren	20
4. SECUNDAIR ONDERWIJS	22
4.1 Voltijds secundair onderwijs	22
4.1.1 Toelatingsvoorwaarden	23
4.1.2 Tijdsorganisatie en groeperingsvormen	23
4.1.3 Curriculum	23
4.1.4 Assessment, studievoortgang en kwalificering	25
4.1.5 Begeleiding	26
4.1.6 Leraren and trainers	27
4.2 Stelsel van leren en werken	27
4.2.1 Toelatingsvoorwaarden	28
4.2.2 Tijdsorganisatie en groeperingsvormen	29
4.2.3 Curriculum	30
4.2.4 Assessment, studievoortgang en kwalificering	31
4.2.5 Begeleiding	33
4.2.6 Leraren and trajectbegeleiders	34
5. POST-SECUNDAIR NIET-TERTIAIR ONDERWIJS	35
5.1 Toelatingsvoorwaarden	35
5.2 Tijdsorganisatie en groeperingsvormen	36
5.3 Curriculum	36
5.4 Assessment, studievoortgang en kwalificering	36
5.5 Begeleiding	37
5.6 Leraren and trainers	37
6. TERTIAIR ONDERWIJS	38
6.1 Hogescholen en universitair onderwijs	38
6.1.1 Toelatingsvoorwaarden	39
6.1.2 Studiekost en financiële steun voor studenten	40
6.1.3 Organisatie van het academiejaar	40
6.1.4 Assessment, studievoortgang en kwalificering	40

6.1.5	Begeleiding	41
6.1.6	Academische staf	41
6.2	HBO5, Hoger beroepsonderwijs	42
6.2.1	Toelatingsvoorwaarden	43
6.2.2	Studiekost en financiële steun voor de cursisten	43
6.2.3	Organisatie van het academisch jaar	43
6.2.4	Assessment, studievoortgang en kwalificering	44
6.2.5	Begeleiding	44
6.2.6	Academische staf	44
7.	VOLWASSENENVORMING	45
7.1	Politiek en wettelijk kader	46
7.2	Bevoegdheidsverdeling	47
7.3	Financiering	47
7.4	Programma's en aanbieders	49
7.5	Kwaliteitsborging	53
7.6	Begeleiding	53
7.7	Leraren and trainers	55
	BIBLIOGRAFISCHE REFERENTIES EN WEBSITES	56

INTRODUCTIE: ALGEMENE BELEIDSCONTEXT

België is een federale staat met constitutionele monarchie opgericht in 1830. Het is een dubbele federatie van:

- **3 gemeenschappen** (de Vlaamse, Franse en Duitstalige Gemeenschap) verantwoordelijk voor o.m. culturele materies, onderwijs en persoonsgebonden materies;
- **3 gewesten** (het Vlaamse, Waalse en Brussels Hoofdstedelijk Gewest) o.m. verantwoordelijk voor economie, transport en publieke werken.

De Vlaamse Gemeenschap bestaat uit **het Vlaams Gewest** én de Nederlandstalige instellingen op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Vlaanderen telt 5 provincies en 308 steden en gemeenten. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad, bestaande uit 19 gemeenten.

De grondwetsherziening van 15 juli 1998 hevelde de **verantwoordelijkheden inzake onderwijs** over naar de gemeenschappen, met uitzondering van de vastlegging van het begin en het einde van de leerplicht, de minimumvoorwaarden voor het verlenen van diploma's en het pensioenstelsel. Federale bevoegdheden blijven ook het Betaald Educatief Verlof (onder de federale minister van Werk), de militaire opleiding (onder de federale minister van Landsverdediging) en de politieopleiding (onder de federale minister van Binnenlandse Zaken en de federale minister van Justitie).

De enige **officiële taal** van de Vlaamse Gemeenschap is het Nederlands, dat dus ook de onderwijstaal is. Frans wordt aangeleerd als tweede taal vanaf het 5^e jaar lager onderwijs. Engels wordt aangeleerd vanaf het secundair onderwijs. Afhankelijk van de genomen onderwijskundige opties kunnen andere talen (inzonderheid Duits) op school worden geleerd.

België kent geen schoolplicht maar een **leerplicht** van 6 tot 18 jaar. Deeltijdse leerplicht start op 16 jaar of 15 jaar voor wie de eerste 2 leerjaren van het secundair onderwijs succesvol heeft doorlopen. Huisonderwijs telt enkele honderden leerlingen en commercieel privaat-onderwijs, dat noch wordt erkend of gesubsidieerd bestaat nauwelijks.

Er is **geen inschrijvingsgeld** in het basis- en secundair onderwijs; de school kan enkel een beperkt aantal extra kosten aanrekenen (zoals voor extramurosactiviteiten), die in het basisonderwijs sinds 1 september 2008 begrensd zijn. Die kosten kunnen in het secundair onderwijs enkel worden vastgelegd na overleg in de schoolraad en moeten ten laatste bij het begin van het schooljaar schriftelijk worden medegedeeld (bv. via het schoolreglement).

School/studietoelagen worden in het kleuteronderwijs, het leerplichtonderwijs (tot 22 jaar) en hoger onderwijs toegekend op basis dezelfde criteria en aan de hand van een gezinsdossier dat geldt voor alle kinderen van eenzelfde gezin voor alle onderwijsniveaus. Om de participatie van de leerlingen te verhogen is de toekenning gekoppeld aan regelmatige aanwezigheid op school.

Gezinnen krijgen **kinderbijslag** voor alle kinderen tot 18 jaar die ten laste zijn. Voor 18 tot 25-jarigen wordt de kinderbijslag uitbetaald als ze nog ten laste zijn, onderwijs volgen en/of geen eigen inkomen (boven een bepaalde grens hebben) hebben. Gezinnen krijgen ook **belastingvermindering** voor de kinderen die ze ten laste hebben en kunnen kosten voor kinderopvang (door instellingen onder toezicht van Kind en Gezin) van kinderen tot 12 jaar fiscaal aftrekken.

De Belgische grondwet garandeert **de scheiding van Kerk en Staat**. Erkende levensbeschouwingen zijn de katholieke, protestantse, joodse, anglicaanse, islamitische en orthodoxe godsdienst en daarnaast de georganiseerde vrijzinnigheid. De scholen van het GO!, onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap en deze van het gesubsidieerd officieel onderwijs dienen voor het vak levensbeschouwelijke vorming de keuze te bieden tussen een der erkende godsdiensten en niet-confessionele zedenleer.

De Grondwet garandeert **vrijheid van onderwijs**. Elke natuurlijke persoon of rechtspersoon heeft het recht om scholen op te richten (de '**inrichtende machten**' of, in het basisonderwijs, de 'schoolbesturen') en ze in te richten en te funderen op een confessionele of niet-confessionele levensbeschouwing of op specifieke pedagogische of onderwijskundige opvattingen. Inzake onderwijsmethoden, leerplannen, beoordeling van leerlingen en pedagogisch project zijn de schoolbesturen/inrichtende machten in grote mate autonoom. Ze kunnen leraren en ondersteunend, administratief en management personeel selecteren, aanwerven en bevorderen in overeenstemming met de statutaire wetgeving. Om hun scholen te ondersteunen en te vertegenwoordigen hebben ze 10 koepelorganisaties opgericht (zie 1.2). Om **gesubsidieerd/gefinancierd** te kunnen worden moeten de scholen de decretaal vastgelegde onderwijsstructuur aannemen, een leerplan volgen dat de eindtermen en ontwikkelingsdoelen (zie 1.4) herkenbaar bevat, zich aan controle door de onderwijsinspectie onderwerpen, deelnemen aan een LOP, lokaal overlegplatform (zie verder), zich houden aan de decretaal opgelegde participatie en een volledig rookverbod toepassen.

De Grondwet garandeert ook **vrije schoolkeuze voor de ouders**. Ouders en hun kinderen moeten over een school van hun keuze kunnen beschikken op een redelijke afstand van de woonplaats. Ze worden geïnformeerd over het pedagogisch project van de school en het schoolreglement (dat aan een aantal formele criteria dient te beantwoorden) en dienen dat te onderschrijven. Vanaf de inschrijvingen voor het schooljaar 2010-2011, bevat het schoolreglement een **engagementsverklaring** waarin wederzijdse afspraken worden opgenomen over ouder-contact, regelmatige aanwezigheid en spijbelbeleid, vormen van individuele leerlingenbegeleiding en het positieve engagement ten aanzien van de onderwijstaal.

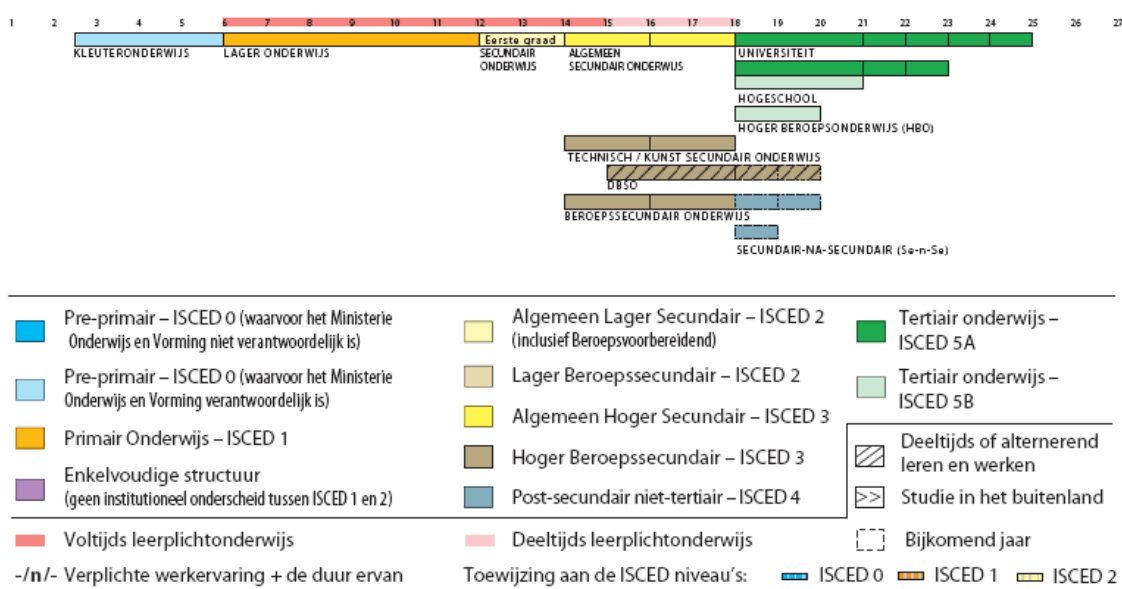
Door het **gelijkeonderwijskansendecreet** van 28/6/2002 kan een school niet langer leerlingen weigeren op grond van huidskleur, nationale of etnische herkomst, afkomst, religie of geslacht. Weigering is enkel mogelijk wegens overschrijding van de maximumcapaciteit van de school, specifieke noden van de leerling of eerdere uitsluiting uit de school. Broers en zussen (of andere kinderen van dezelfde leefeenheid die onder hetzelfde dak wonen) van een reeds ingeschreven leerling hebben in de betrokken school voorrang op alle andere nieuwe leerlingen. Scholen met een percentage GOK-leerlingen dat minstens 10% boven het gemiddelde in het LOP-gebied ligt, kunnen ervoor opteren om een voorrangrecht toe te kennen aan GOK-leerlingen die voldoen aan een van de gelijkeonderwijskansindicatoren (ouders die behoren tot de trekkende bevolking, laaggeschoolde moeder, Nederlands niet als thuistaal, genieten van een schooltoelage, thuisloze leerling). LOP's, Lokale overlegplatforms inzake gelijke onderwijskansen zorgen voor de implementatie van dit beleid.

België had (op 1/1/2008) 10.666.866 inwoners binnen een gebied van 30.528 km²; het Vlaams Gewest 6.161.600 inwoners binnen een gebied van 13.522 km²; het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 1.048.491 inwoners binnen 168 km². 828.197 jongeren waren in Vlaanderen leerplichtig (van 6 tot 18 jaar); het aantal jongeren 0-17 j. bedroeg 19,7%, op actieve leeftijd (18-64 j.) 62,4%, ouderen +65 j. 17,9% (SVR 1/1/2008). In het Vlaamse gewest had in 2006 31,01% ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs, 37,85% ten hoogste hoger secundair onderwijs, 18,27% ten hoogste hoger niet-universitair onderwijs en 12,87% ten hoogste universitair onderwijs.

1. INITIEEL ONDERWIJS EN VORMING: ORGANISATIE, FINANCIERING EN KWALITEITSBORGING

1.1 Organisatie van het onderwijs- en vormingssysteem

Organisatie van het onderwijssysteem in de Vlaamse Gemeenschap van België, 2009/10

Het **BaO, basisonderwijs** omvat het kleuter- (zie 2) en lager onderwijs (zie 3). Nieuwe scholen moeten een basisschool zijn, én kleuter- én lageronderwijs aanbieden.

Naast het gewoon kleuter- en leerplichtonderwijs bestaat ook een apart **buitengewoon basis- en secundair onderwijs** voor leerlingen met specifieke zorgbehoeften.

Het **SO, secundair onderwijs** is horizontaal opgedeeld in graden van telkens 2 leerjaren, maar er bestaan ook 3^e leerjaren in de 3^e graad, de zgn. 7^e leerjaren (zie 5). Vanaf de 2^e graad is het SO vertikaal opgedeeld in 4 onderwijsvormen: ASO, algemeen SO, TSO, technisch SO, KSO, kunstSO, BSO, beroepsSO. Enkel in het BSO, beroepssecundair onderwijs bestaat een **4^e graad** (die progressief wordt afgebouwd, zie 5). Na de 1^e graad BSO bestaat sinds 2000 een experimenteel modulair opgebouwd BSO (zie 4.1).

De vroegere 7^e specialisatiejaren TSO en KSO werden ondergebracht in het nieuwe beroepsgerichte **Se-n-Se, secundair-na-secundair onderwijs** dat een duur kan hebben van 1 tot 3 aansluitende semesters (zie 5).

De deeltijdse leerplicht vergt voortaan ook een voltijds engagement van de leerlingen. Daarvoor is een '**stelsel van leren en werken**' uitgebouwd. Het omvat DO, **deeltijds (beroepssecundair) onderwijs**, georganiseerd door CDO's, centra voor deeltijds onderwijs, **deeltijdse vorming**, georganiseerd door CDV's, centra voor deeltijdse vorming en de **leertijd** in KMO's georganiseerd door SYNTRA-Vlaanderen (zie 4.2).

Het hoger onderwijs omvat:

- opleidingen die leiden tot de graad van **bachelor**, de graad van **master** en de graad van **doctor**, georganiseerd door hogescholen en universiteiten (zie 6.1);

- de opleidingen die kunnen afgesloten worden met een postgraduaatgetuigschrift (zie 6.1);
- opleidingen van het **HBO5, hoger beroepsonderwijs** die kunnen georganiseerd worden door scholen voor voltijds SO (enkel voor de opleiding verpleegkunde), door CVO, centra voor volwassenenonderwijs en door hogescholen (zie 6.2);
- **geïntegreerde lerarenopleidingen** georganiseerd door hogescholen en **specifieke lerarenopleidingen** die georganiseerd worden door CVO, centra voor volwassenenonderwijs, hogescholen en universiteiten (zie 4.6).

1.2 Bevoegdheidsverdeling

Het wetgevende orgaan voor Vlaanderen is het Vlaams parlement, het parlement zowel van de Vlaamse Gemeenschap als het Vlaamse Gewest. De uitvoerende macht is in handen van de Vlaamse Regering.

Het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, bestaat uit

- **het DOV, Departement Onderwijs en Vorming**, dat onder leiding van de secretaris-generaal zorgt voor de beleidsondersteuning;
- 4 interne verzelfstandigde **agentschappen**, zonder rechtspersoonlijkheid die elk o.l.v. een administrateur-generaal zorgen voor de beleidsuitvoering:
 - o **AgODi, Agentschap voor Onderwijsdiensten** (basis-, secundair, deeltijds kunstonderwijs, centra voor leerlingenbegeleiding, inspectie en begeleiding)
 - o **AHOVOS, Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen**, verzorgt de dienstverlening aan het personeel, de instellingen, de studenten en de cursisten uit het hoger en het volwassenenonderwijs;
 - o **AOC, Agentschap voor Onderwijscommunicatie**, staat in voor de externe communicatie;
 - o **AKOV, Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming** (én VDAB én SYNTRA), opgericht in 2009, staat in voor het kwaliteitszorgsysteem voor trajecten die leiden naar bewijzen van erkende kwalificaties, in onderwijs, beroepsopleiding, vorming en EVC-trajecten

Het **AGION, Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs** behandelen we in 1.3.

De **VLOR, Vlaamse Onderwijsraad** is een strategische adviesraad binnen het beleidsdomein onderwijs en vorming. De VLOR is decretaal bevoegd voor studie, gezamenlijke actie en overleg over alle onderwijsaangelegenheden waarvoor de Vlaamse Gemeenschap verantwoordelijk is. De VLOR dient voorafgaand advies te geven over alle voorontwerpen van onderwijsdecreten, beleidsrapporten en -documenten bestemd voor het Vlaams parlement. In de verschillende raden van de VLOR zitten vertegenwoordigers van de koepelorganen van de onderwijsnetten, de VLIR (universiteiten) en de VLHORA (hogescholen), de ouderverenigingenkoepels, studenten- en leerlingenkoepels, de onderwijsvakbonden, de socio-economische wereld (SERV) en de sociaal-culturele organisaties; alsook vertegenwoordigers van de cursisten permanente vorming, ervaringsdeskundigen en rechtstreeks verkozen directeurs van Basisonderwijs, Secundair Onderwijs, Deeltijds Kunstonderwijs, Centra Basiseducatie en Centra voor Volwassenenonderwijs.

De VLIR, Vlaamse Interuniversitaire Raad en de VLHORA, Vlaamse Hogescholenraad gaan in 2010 op in de **VLUHR, Vlaamse Universiteiten en Hogescholenraad**.

De regelgeving gebeurt d.m.v. decreten, (federale) wetten, besluiten van de Vlaamse Regering (BVR), Koninklijke Besluiten (KB) en ministeriële omzendbrieven. Belangrijke onderwijsdecreten worden vooraf vaak voorgelegd aan de **Raad van State** voor juridisch advies, en aan de **SERV Sociaal-Economische Raad voor Vlaanderen**, (www.serv.be), voor advies inzake de relatie onderwijs-arbeidsmarkt.

Voor de onderhandelingen over de arbeidsvoorwaarden in het onderwijs werden op verschillende niveaus specifieke **sociale overlegorganen** gecreëerd, die verschillen naargelang het onderwijsnet en de onderwijssector. Er bestaat ook een traditie om meerjarige centrale **CAO's**, collectieve arbeidsovereenkomsten te sluiten. Voor het hoger onderwijs wordt een aparte CAO gesloten.

Inzake de **band met de arbeidsmarkt** zorgen verschillende organen voor overleg en advies.

- Voor het technisch en beroepsonderwijs zijn er binnen het kader van de VLOR zogenaamde **sectorcommissies** opgericht voor alle grote segmenten van de arbeidsmarkt (metaalindustrie, textiel, voeding, ...).
- In het bijzonder voor het volwassenenonderwijs zijn er permanente werkgroepen opgericht binnen de **ERSV's, de Erkende Regionale Samenwerkingsverbanden**. Ze hebben een overlegfunctie én een formele adviesbevoegdheid met betrekking tot de planning van nieuwe opleidingsprogramma's in het volwassenenonderwijs.
- De 5 **RTC's, Regionale Technologische Centra** moeten het makkelijker maken voor het onderwijs te kunnen beschikken over hoogtechnologische apparatuur; ze bevorderen tevens de samenwerking met VDAB, Syntra en de sectorfondsen. Ze coördineren ook het aanbod van stageplaatsen.

Inzake organisatie van het onderwijs worden in Vlaanderen drie grote '**onderwijsnetten**' onderscheiden.

- **GO! het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap**, ook nog het gemeenschapsonderwijs genoemd is officieel onderwijs gefinancierd door de Vlaamse Gemeenschap. De inrichtende machten zijn hier de (centrale) Raad GO! en de 28 scholengroepen (die bestaan uit scholen basis en secundair onderwijs en niet mogen verward worden met de scholengemeenschappen).
- **Het gesubsidieerd officieel onderwijs** wordt georganiseerd door steden en gemeenten en provincies en gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap. Het telt 243 inrichtende machten. Sinds 2008 kunnen 2 of meer gemeenten die op onderwijsgebied willen samenwerken daarvoor een intergemeentelijke onderwijsvereniging (IGOV) oprichten. Zij kunnen daarvoor ook netoverschrijdend andere inrichtende machten van onderwijsinstellingen betrekken.
- **Het gesubsidieerd vrij onderwijs** wordt georganiseerd door 866 privaatrechtelijke inrichtende machten, gesteund op een confessionele (katholieke, joodse, protestantse) of niet-confessionele levensbeschouwing of op een welbepaalde pedagogische of onderwijskundige opvatting (de zogenaamde methodescholen). Deze scholen zijn erkend en gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap. Deze scholen behoren overwegend tot het katholiek onderwijs.

In het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** treedt de Vlaamse Gemeenschapscommissie op als inrichtende macht van haar hoofdstedelijke Vlaamse scholen.

Voor ondersteuning, representatie in advies- en beleidsorganen en belangenbehartiging van de aangesloten scholen hebben verschillende groepen van inrichtende machten een **representatieve koepelorganisatie** opgericht. De 10 koepels organiseren ook de pedagogische begeleiding en coördineren de nascholingsactiviteiten voor de aangesloten instellingen. Ze krijgen een budget voor de nascholing van personeelsleden van de centra voor leerlingenbegeleiding, de pedagogische begeleidingsdiensten en de internaten, alsook voor nascholingsinitiatieven specifiek voor het eigen pedagogisch project.

De regels en procedures met betrekking tot het **financieel beheer** opgelegd aan de schoolbesturen verschillen grondig tussen de onderwijsnetten.

- In GO! zijn de scholengroepen en de Raad de inrichtende machten. De Raad blijft bevoegd voor de vastlegging van de regels voor de toewijzing van de middelen tussen de scholengroepen. De scholengroepen zelf zijn bevoegd voor het autonoom financieel en materieel beheer van de scholen die tot de scholengroep behoren. Een College van

Accountants, aangesteld door de Vlaamse Regering, heeft een controlerende taak over het financieel beleid van de scholengroepen. Het College is tevens belast met het financieel toezicht op de Raad.

- In het gesubsidieerd officieel onderwijs zijn de gemeenten en provincies verantwoordelijk voor het financieel beheer van de scholen. Het budget moet worden goedgekeurd op een hoger niveau - de Bestendige Deputatie (het provinciebestuur) voor het gemeentelijk budget en de Vlaamse Regering voor het provinciale budget. Financiële beslissingen op een lager niveau kunnen op hoger niveau worden geschorst wanneer de wetgeving niet wordt nageleefd.
- De schoolbesturen van het gesubsidieerd vrij onderwijs hebben een grotere autonomie. Zij moeten wel voldoen aan de boekhoudkundige verplichtingen van nieuwe vzw-wetgeving en de controle daarop.

De **schooldirecteur** is verantwoordelijk voor beheer en beleid op schoolniveau.

Onderwijsinstellingen worden er in toenemende mate toe aangezet bestuurlijk samen te werken in grotere samenwerkingsverbanden, door aan die **mesostructuren** specifieke voordelen inzake de verdeling van werkingsmiddelen toe te kennen.

- De **scholengemeenschappen** op niveau basisonderwijs en op niveau secundair onderwijs.
- De **samenwerkingsplatformen** voor de aanwending van vervangingseenheden voor tijdelijke vervangingen van personeelsleden.
- De **LOP's, Lokale overlegplatforms** inzake gelijke onderwijskansen.
- **Regionale overlegplatformen** binnen elk RESOC-gebied (Regionaal Sociaal-economisch Overlegcomité) waarin CDO's, CDV's en SYNTRA's dienen te participeren in functie van het stelsel van leren en werken (zie 4.2).
- De **associaties** van één universiteit met een of meerdere hogescholen.
- De **consortia** voor de volwasseneneducatie (zie 7).
- De **samenwerkingsverbanden** op niveau SE-n-SE, secundair-na-secundair (zie 5) en het HBO5, hoger beroepsonderwijs (zie 6.2).

Het decreet van 30 november 2007 betreffende **het flankerend onderwijsbeleid op lokaal niveau** regelt de sociale voordelen die lokale besturen inzonderheid van grote steden en gemeenten aan alle basis- en secundaire scholen op hun grondgebied (ongeacht het onderwijsnet) willen toekennen. Het geeft 13 centrumsteden en 14 niet-centrumsteden ook projectsubsidies voor o.m. het tegengaan van onderwijsachterstanden, probleemgedrag op school, betrokkenheid van ouders, buurtwerking, samenwerking met andere sociale sectoren, geletterdheid en levenslang leren.

Op alle niveaus en in alle onderwijsnetten zijn **participatieorganen** uitgebouwd.

- Scholen dienen een **schoolraad** op te richten, bestaande uit ouders, personeelsleden, de lokale gemeenschap en (in het secundair onderwijs) leerlingen.
- Zij kunnen ook een **pedagogische (personeelsraad), een ouder- en een leerlingenraad** oprichten en zijn daartoe verplicht als 10% van de betrokken groep dat vraagt.
- Op het niveau van scholengemeenschappen (samenwerkingsverbanden van scholen op hetzelfde onderwijsniveau in een van de 44 schoolzones) moeten de schoolraden van de aangesloten scholen vertegenwoordigd zijn in een **medezeggenschapscollege**.
- In het **hoger onderwijs** kan de participatie van personeelsleden, studenten en socio-economische en culturele milieus georganiseerd worden door de instellingen volgens een inspraakmodel (waarin de studenten beleidsadviezen kunnen geven) of een medebestuurmodel (waarbij studenten zetelen in de beslissingsorganen).

1.3 Financiering

De gemeenschappen krijgen jaarlijks van de federale staat een vaste financiële dotatie voor onderwijs, rekening houdende met het aantal leerlingen van 6 tot 17 jaar. Daarnaast heeft de Vlaamse

overheid nog andere inkomsten, zoals gewestbelastingen en eigen ontvangsten. Daarvan wordt een deel aan onderwijs toegewezen.

Het decreet van 4 juli 2008 introduceerde een nieuw **financieringsmodel dat alle basis- en secundaire scholen** ongeacht het net op dezelfde manier financiert, op basis van schoolkenmerken (niveau, type, onderwijsvorm en studiegebied).

- Om rekening te houden met objectieve verschillen tussen de netten is er eerst een voorafname op het budget (van 4,5% berekend op het aantal leerlingen dat daarvoor in aanmerking komt) voor schoolbesturen die de keuze (moeten) aanbieden tussen de levensbeschouwelijke vakken van de erkende godsdiensten en de niet-confessionele zedenleer.
- Tevens is er een voorafname voor het aanbieden van de vrije keuze voor neutraal onderwijs door het GO! (3% berekend op het aantal leerlingen dat daarvoor in aanmerking komt).
- Tenslotte wordt ook een deel van het budget vooraf verdeeld op grond van de 4 GOK-indicatoren (zie intro). In het basisonderwijs zal dat deel in 2008-2009 14% bedragen van de werkingsmiddelen in het basisonderwijs; in het secundair onderwijs bedraagt dat aandeel 10% in 2008-2009.

Het **AGION, Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs** subsidieert de aankoop, de bouw, de verbouwing én de eerste uitrusting van gebouwen bestemd voor de gesubsidieerde onderwijsinstellingen, centra voor leerlingenbegeleiding en internaten; financiert de investeringen van de hogescholen; stimuleert en onderneemt net- en beleidsdomeinoverschrijdende samenwerking inzake onderwijsinfrastructuur; coördineert, stuurt en regisseert publiek-publieke en publiek-private samenwerking inzake onderwijsinfrastructuur. Er is een inhaaloperatie scholenbouw gestart waarbij een private vennootschap geselecteerd door de overheid de bouwprojecten ontwerpt, bouwt, financiert en onderhoudt. De vennootschap zal 1 miljard euro investeren en moet ervoor zorgen dat alle geselecteerde projecten snel gerealiseerd worden. In ruil krijgt ze gedurende 30 jaar een beschikbaarheidsvergoeding van de scholen, die wel onmiddellijk eigenaar worden. De vergoeding wordt gesubsidieerd of gefinancierd door het AGION. De nieuwe gebouwen moeten voldoen aan de E70 isolatienorm en bij wijze van proefproject zullen ook 25 passiefscholen (die bijna geen verwarming nodig hebben) worden gebouwd. De Vlaamse Bouwmeester beoordeelt mee de ontwerpen. Er is tevens een beleid inzake rationeel energiegebruik in scholen uitgebouwd en scholen of hun schoolgemeenschap dienen voortaan ook een energiecoördinator aan te stellen.

In 2008 werd een nieuw **financieringssysteem voor het ganse hoger onderwijs (hogescholen en universiteiten)** ingevoerd door het decreet van 14 maart 2008 betreffende de financiering van de werking van de hogescholen en de universiteiten in Vlaanderen. Een volledig geïntegreerd rekenmodel voor de werkingsmiddelen van universiteiten en hogescholen was nog niet haalbaar, gelet op de verschillende historische en de verschillende finaliteiten van de onderwijstypes. Daarom werd gekozen voor een model met **deelbudgetten** voor de afzonderlijke types onderwijs. (De hier vermelde bedragen zijn prijsniveau 2008).

- Een globale onderwijssoekel voor hogescholen en universiteiten (100 miljoen euro);
- Een variabel onderwijsdeel voor de professioneel gerichte opleidingen aan de hogescholen (366 miljoen euro);
- Een variabel onderwijsdeel voor de academisch gerichte opleidingen aan de hogescholen (156,5 miljoen euro);
- Een variabel onderwijsdeel voor de academisch gerichte opleidingen aan de universiteiten (313,5 miljoen euro);
- Een globale onderzoeksoekel voor de universiteiten (105 miljoen euro);
- Een variabel onderzoeksdeel voor de universiteiten (176 miljoen euro).

De eerste beheersovereenkomsten hebben een looptijd van 3 jaar (2008-2010), daarna telkens voor een periode van 5 jaar. In het laatste jaar van de looptijd vindt een evaluatie plaats. **Commissarissen**

van de Vlaamse Regering, aangeduid voor een periode van 5 jaar door de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming, houden toezicht op de wettelijkheid van de beslissingen en het financiële evenwicht van de associaties.

Nieuwe middelen voor de onderzoeksgebondenheid van academisch gerichte hogeschoolopleidingen blijven buiten het nieuwe model. Daarover zal opnieuw beslist worden na afloop van het zogenaamde academiseringsproces in 2013.

Met de middelen van een Aanmoedigingsfonds kunnen de hogescholen en universiteiten initiatieven nemen om gelijke kansen en diversiteit in het hoger onderwijs aan te moedigen en in het bijzonder om maatregelen te nemen die de in-, door- en uitstroom bevorderen van studenten uit bevolkingsgroepen die op dit ogenblik ondervertegenwoordigd zijn in het hoger onderwijs. In 2008 was in € 3 miljoen voorzien voor dit fonds, vanaf 2009 jaarlijks € 6 miljoen.

1.4 Kwaliteitsborging

Kwalificaties

De overheid bewaakt de onderwijskwaliteit door het vastleggen van **eindtermen en ontwikkelingsdoelen, beroepskwalificaties** en een minimumlessenrooster (voor het basisonderwijs gedefinieerd als het kerncurriculum, voor het secundair onderwijs als de basisvorming). Het decreet van 30 april 2009 legde een Vlaamse kwalificatiestructuur vast. Conform de translation tool van de Europese Commissie, de “European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF for LLL)” zullen de Vlaamse kwalificatiebewijzen en de 8 niveaus van de Vlaamse kwalificatiestructuur aan de 8 niveaus van het Europees kwalificatiekader worden gekoppeld. Er worden beroeps- en onderwijskwalificaties onderscheiden. **Beroepskwalificaties** komen tot stand op basis van beroepscompetentieprofielen die uitgewerkt worden door de SERV (zie 1.2) en de professionele sectoren. Ze worden ingeschaald binnen het AKOV (zie 1.2) en dienen erkend door de Vlaamse Regering. Daarnaast kunnen ook nog andere competentieprofielen worden ontwikkeld.

Voor het beschrijven van **onderwijskwalificaties** van niveau 1 tot en met 5 wordt gebruik gemaakt van de niveaurescriptoren uit de Vlaamse kwalificatiestructuur en de eindtermen, specifieke eindtermen en beroepskwalificaties. Ze werden ontwikkeld voor het basis-, secundair, volwassenen- en buitengewoon onderwijs door de DVO, Dienst voor Onderwijsontwikkeling (later Entiteit Curriculum, voortaan ingebed in AKOV). Ze worden voor advies voorgelegd aan de VLOR en vervolgens aan het Vlaams Parlement. Ze dienen decretaal bekrachtigd te worden.

Ontwikkelingsdoelen zijn minimumdoelen op gebied van kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die de overheid wenselijk acht voor een bepaalde leerlingenpopulatie. Ze moeten niet bereikt, maar wel nagestreefd worden. De overheid acht **leergebied/vakgebonden eindtermen** betreffende een minimum aan kennis, inzicht en vaardigheden noodzakelijk en bereikbaar voor een bepaalde leerlingenpopulatie. **Leergebied/vakgebonden eindtermen betreffende attitudes** daarentegen dienen, net als de ontwikkelingsdoelen, door elke school bij de leerlingen enkel te worden nagestreefd. Daarnaast zijn er ook **leergebied/vakoverschrijdende eindtermen** die niet specifiek tot één leergebied/vak behoren, maar in meer leergebieden/vakken of onderwijsprojecten kunnen worden nagestreefd. Een grondig beargumenteerde afwijking van de eindtermen i.f.v. een specifiek pedagogisch project kan slechts worden toegestaan na een strenge procedure en decretale bekrachtiging. Enkel de Steinerscholen hebben (beperkte) afwijkingen voorgesteld en verkregen.

Op basis van de eindtermen maken de schoolbesturen zelf hun **leerplan**. In praktijk gebeurt dit meestal door de koepels van de onderwijsnetten. Deze leerplannen dienen met het oog op het waarborgen van het onderwijspeil door de inspectie te worden goedgekeurd. Het officieel onderwijs

moet leerplannen gebruiken die zijn ontwikkeld door een van de overkoepelende organisaties van het officieel onderwijs.

Voor kwalificaties van niveau 6, 7 en 8, die enkel via het **hoger onderwijs** kunnen verworven worden, is voorzien in een afzonderlijke procedure. Voor elke opleiding worden de leerresultaten beschreven. De beschrijving gebeurt gezamenlijk door alle instellingen die de opleiding (willen) inrichten, op basis van het betrokken niveau in het structuurdecreet voor het hoger onderwijs. Het beschrijven en inschalen gebeurt onder de coördinatie van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) en de Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA). De door de VLIR en VLHORA beschreven kwalificaties worden aan het Nederlands-Vlaams Accreditatieorgaan (NVAO) bezorgd. In het hoger onderwijs staat het accreditatieorgaan in voor de erkenning van kwalificaties en van opleidingen. De gemeenschappelijke leerresultaten van elke opleiding worden door het accreditatieorgaan erkend als kwalificaties van niveau 6, 7 of 8.

In een **kwalificatiedatabank** zullen alle erkende onderwijs- en beroepskwalificaties met de daarin vervatte competenties geregistreerd worden, alsook de wijze waarop deze kwalificaties kunnen verworven worden. Die informatie zal publiek consulteerbaar zijn.

Het decreet van 8 mei 2009 betreffende de kwaliteit van het onderwijs zorgde voor een nieuw regelgevend kader voor de taken van nascholing, inspectie, en pedagogische begeleiding.

Interne kwaliteitszorg op schoolniveau wordt erkend en aangemoedigd. In de toekomst zullen de scholen op systematische wijze hun eigen kwaliteit onderzoeken en bewaken. De wijze waarop ze dit doen, is vrij. Deelname aan peilingen of afname van paralleltoetsen kan daarvan een onderdeel vormen.

Onderwijsinspectie

De onderwijsinspectie (een 150-tal onderwijsinspecteurs) borgt de kwaliteit van het onderwijs in alle scholen door systematische gedifferentieerde schooldoorlichtingen, die in team worden uitgevoerd. Op basis van het schoolprofiel bepaalt de inspectie voortaan de doorlichtingsfocus voor elke school in verhouding tot de ingeschatte sterke en zwakke punten van de school. Dat resulteert in doorlichtingsverslagen die op de website van de onderwijsinspectie gepubliceerd worden. Ieder jaar verschijnt een openbaar jaarverslag 'de onderwijsspiegel' met de belangrijkste bevindingen. Voor de levensbeschouwelijke vakken zijn er aparte inspecteurs-adviseurs. De onderwijsinspectie is bevoegd voor de instellingen voor het basis-, secundair, volwassenen- en deeltijds kunstonderwijs en de centra voor leerlingenbegeleiding. Ze is niet bevoegd voor de specifieke lerarenopleidingen in het volwassenenonderwijs en voor het hoger beroepsonderwijs. Daarnaast hebben enkele inrichtende machten van grote onderwijsnetten hun eigen inspecteurs-adviseurs behouden. Voor de levensbeschouwelijke vakken bestaat een eigen korps van adviseurs-inspecteurs. Ze worden aangestuurd door de respectieve hoofden van de erkende godsdiensten en van de vrijzinnigheid.

Pedagogische begeleiding

De PBD, pedagogische begeleidingsdiensten ondersteunen scholen en CLB's bij de realisatie van hun pedagogisch of agogisch project en de interne kwaliteitszorg. Ze bieden ook nascholingsactiviteiten aan, met inbegrip van nascholing voor directeurs. Deze begeleidingsdiensten worden georganiseerd door de vzw's die zijn opgericht door de onderwijskoepels. Er wordt slechts één PBD per koepel betoelaagd.

Het decreet van 8 mei 2009 betreffende de kwaliteit van het onderwijs creëert de mogelijkheid een vzw Samenwerkingsverband Netgebonden Pedagogische Begeleidingsdiensten te subsidiëren als alle netgebonden pedagogische begeleidingsdiensten er in vertegenwoordigd zijn en projecten worden

gerealiseerd die alle instellingen ondersteunen die tot de doelgroep van het project behoren. Er worden jaarlijks subsidies toegekend voor:

- de uitbouw van een structuur voor tweedelijnsondersteuning kleuterparticipatie ter ondersteuning van de kleuterscholen in de gemeenten met minstens 25 % GOK-leerlingen, als die gemeenten behoren tot een werkingsgebied van een lokaal overlegplatform;
- de tweedelijnsondersteuning op het vlak van taalvaardigheidsonderwijs in de basisscholen van de rand- en taalgrensgemeenten en van de gemeenten uit de brede rand rond Brussel;
- de nascholing van de coördinatoren en de trajectbegeleiders van de centra voor deeltijds beroepssecundair onderwijs en de centra voor deeltijdse vorming, de directeurs van de Syntralesplaatsen en de leertrajectbegeleiders (zie 4.2).

Permanente ondersteuningscellen in de CLB's

Het decreet van 1 december 1998 betreffende de CLB creëerde ook een omkadering voor een permanente ondersteuningscel binnen elk van de 3 grote onderwijsnetten, voor de netgebonden ondersteuning van de centra binnen van het net. Het decreet van 8 mei 2009 betreffende de kwaliteit van het onderwijs stelt dat de permanente ondersteuningscellen de opdracht hebben de professionalisering van de personeelsleden van de CLB's te versterken. Daarover dienen zij afspraken te maken met de pedagogische begeleidingsdiensten van het eigen centrumnet.

Onderzoek

Aan het einde van het basisonderwijs of een graad in het secundair onderwijs organiseert de overheid jaarlijks 2 **peilingen** naar de mate waarin de leerlingen de eindtermen behalen. Aan de scholen die niet participeren in de peiling worden parallelversies aangeboden die exact hetzelfde meten als de landelijke peilingtoets maar dan met andere opgaven. Op basis van de peilingresultaten worden jaarlijks ook consultaties en conferenties georganiseerd.

Vlaanderen neemt met grote regelmaat deel aan **internationaal vergelijkend onderzoek**: PISA (2000, 2003, 2006, 2009), PIAAC (2011), TALIS (2007-2008), TIMSS (2003), PIRLS (2006), ICCS (2009), ICALT (2007), ESLC (2011).

Elk jaar besteedt de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming een deel van het budget aan **OBPWO, Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoek**, nauw aansluitend bij de strategische en operationele doelstellingen geformuleerd in de Beleidsnota en de beleidsbrieven van de minister.

Het steunpunt SSL, 'Studie- en schoolloopbanen' is een Vlaams interuniversitair multidisciplinair expertisecentrum voor gegevensverzameling en onderzoek over de loopbanen van jongeren doorheen het ganse initiële onderwijs, met inbegrip van de overgang van onderwijs naar arbeidsmarkt.

Hoger onderwijs

In het hoger onderwijs (HBO5, hogescholen- en universitair onderwijs) dienen de instellingen zelf te zorgen voor een **interne kwaliteitzorg** m.b.t. de opleidingen.

Op basis van zelfevaluatie rapporten vindt tenminste om de 8 jaar een externe evaluatie of **visitatie** van een opleiding door een visitatiecommissie plaats. De commissie hanteert daarbij het accreditatiekader van de NVAO. Voor de organisatie en coördinatie daarvan zorgen de VLHORA en de VLIR en in de toekomst de nieuwe VLUHR; voor HBO5 tevens de stuurgroep volwassenenonderwijs.

Het visitatierapport vormt voor de NVAO, de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie de basis om op vraag van de instelling tot een **accreditatiebesluit** te komen. In Vlaanderen zullen alle opleidingen pas tegen het eind van het academiejaar 2012-13 het proces hebben doorlopen. Het

accreditatieverdrag van 23 september 2003 vormt samen met het structuurdecreet van 4 april 2003 de decretale basis voor de invoering van de accreditatie in Vlaanderen. Het reglement van de NVAO werd bekrachtigd door het decreet van 27 januari 2006. De NVAO voldoet met haar accreditatie aan de European Standards and Guidelines van de European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA). De Nederlands Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) heeft ondertussen een diepgaander accreditatiestelsel uitgewerkt en uitgetest in pilots aan Nederlandse en Vlaamse hogescholen en universiteiten. Dit accreditatiestelsel bestaat uit een combinatie van audits op niveau van de instellingen en evaluaties op niveau van de opleiding. De Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming streeft ernaar het regelgevende kader voor het visitatie- en accreditatiestelsel van de tweede ronde tegen het midden van 2011 te laten goedkeuren. De geaccrediteerde opleidingen worden door het NVAO bijgehouden in het Hogeronderwijsregister. De Vlaamse administratie moet er op toezien dat het onderwijsaanbod in overeenstemming is met dit register.

Voor het **HBO5, hoger beroepsonderwijs** is een commissie hoger beroepsonderwijs opgericht. Deze commissie adviseert inzake de voorstellen voor onderwijskwalificaties binnen de kwalificatiestructuur. De commissie adviseert ook over de macrodoelmatigheid van een nieuwe opleiding en verleent haar akkoord of niet-akkoord over de samenstelling van de visitatiecommissies. De commissie bestaat uit deskundigen inzake:

- de beroepsgerichte opleidingen in het secundair onderwijs,
- het hoger beroepsonderwijs in het volwassenenonderwijs,
- de professionele bachelors,
- de opleidingen van de publieke verstrekkers van beroepsopleidingen voor volwassenen,
- arbeidsmarktregie.

De commissie wordt aangevuld met wisselende leden die de sector of sectoren vertegenwoordigen van het beroep waartoe de opleiding hoger beroepsonderwijs leidt.

2. KLEUTERONDERWIJS

De doelstellingen van het kleuter- en lager onderwijs liggen in elkaars verlengde om een doorlopend leerproces te waarborgen (zie daarvoor 3 lager onderwijs).

Het decreet basisonderwijs van 25 februari 1997 integreerde de wetgeving over het kleuteronderwijs en het lager onderwijs. Autonome kleuterscholen of lagere scholen kunnen blijven bestaan, maar door het decreet van 10 juli 2003 (landschap basisonderwijs) dienen nieuwe scholen de structuur kleuter- én lager onderwijs aan te nemen.

Het kleuteronderwijs telt meestal 3 leerjaren en duurt in principe tot 6 jaar. Het is niet verplicht, maar van alle 5-jarigen gaat 99 % naar het kleuteronderwijs. Er wordt niettemin een actief beleid gevoerd om alle kleuters kleuteronderwijs te laten volgen.

Het geïntegreerd systeem voor schooltoelagen voor alle onderwijsniveaus op basis van een gezinsdossier geldt ook voor het kleuteronderwijs (zie introductie).

In 2008-2009 waren er 1.963 basisscholen met zowel kleuter- als lager onderwijs en 170 autonome kleuterscholen. Met 243.482 leerlingen in het gewoon kleuteronderwijs, verdeeld als volgt over de onderwijsnetten: 14,3% in het GO!, 23,1% in het officieel gesubsidieerd onderwijs, 62,6% in het vrij gesubsidieerd onderwijs.

2.1 Toelatingsvoorwaarden

Kleuters kunnen vanaf 2,5 jaar ingeschreven worden in een kleuterschool, telkens de dag na de eerstvolgende schoolvakantie. Vanaf 3 jaar kan de kleuter elke dag worden ingeschreven en in de school worden toegelaten.

2.2 Tijdsorganisatie en groeperingsvormen

Over het algemeen worden in het kleuteronderwijs kleuters gegroepeerd volgens leeftijd: kinderen van 2,5 jaar tot 4 jaar; van 4 tot 5 jaar en van 5 tot 6 jaar. De indeling in groepen behoort echter tot de vrijheid van de schoolbesturen. Gewoonlijk blijft de leerkracht niet bij de klasgroep als die overgaat naar een volgend jaar. Scholen waarin het aantal leerlingen te klein is om aparte jaren in te richten, hanteren soms kortstondig of continu het verticaal verdelingssysteem, waarbij verschillende leeftijdsgroepen in eenzelfde jaar samen zitten. Het aantal leerlingen per klas valt onder de autonomie van het schoolbestuur.

Het schooljaar begint op 1 september en eindigt in de praktijk op 30 juni. Verlofperiodes zijn de week rond Allerheiligen, twee weken rond Kerstmis, een week krokusverlof (karnaval), twee weken Paasverlof en twee maanden zomervakantie. De lessen worden gegeven van maandag tot vrijdag en starten ten vroegste om 8u en eindigen ten vroegste om 15u, ten laatste om 17u, met een middagpauze van minimaal 50 minuten. De woensdagnamiddag is vrij. Voorschoolse en naschoolse opvang wordt georganiseerd door de school.

2.3 Curriculum

Voor het kleuteronderwijs werden decretaal ontwikkelingsdoelen (zie 1.4) vastgelegd voor het einde van de kleuterschool (decreet van 25 februari 1997, met vernieuwing door het decreet van 30 april 2009). Ze zijn vanaf 1 september 1998 verplicht voor alle scholen.

De ontwikkelingsdoelen zijn geformuleerd voor vijf leergebieden die het kerncurriculum vormen.

- lichamelijke opvoeding (onderwerpen: motorische competenties, gezonde en veilige levensstijl, zelfconcept en sociaal functioneren),

- muzische vorming (onderwerpen: beeld, muziek, drama, beweging, media en attitudes),
- Nederlands (onderwerpen: luisteren, spreken, lezen, schrijven, taalbeschouwing),
- wereldoriëntatie (onderwerpen: natuur, mens, maatschappij, technologie (vanaf 1/9/2010 techniek), tijd en ruimte),
- wiskundige initiatie (onderwerpen: getallen, meten en ruimte).

Alle scholen moeten activiteiten in al deze leergebieden aan de leerlingen aanbieden. De onderwijsinspectie controleert of de ontwikkelingsdoelen worden nagestreefd. Op basis van de ontwikkelingsdoelen maken de schoolbesturen of de onderwijskoepels vaak een ontwikkelingsplan. Doelen en activiteiten worden meestal uitgezet voor alle leeftijdsgroepen in een doorgaande leerlijn naar het lager onderwijs. Het lesrooster wordt door het schoolbestuur opgesteld.

De activiteiten in het kleuteronderwijs staan meestal in het teken van een bepaald thema of belangstellingspunt. Deze thema's hangen vaak samen met de jaarkalender, maar kunnen ook onderwerpen zijn die door de kleuters zelf worden ingebracht. De kinderen leren al spelend in multifunctioneel ingerichte en uitgeruste lokalen en een externe speeltuin. Er zijn geen leerplannen verplicht in het kleuteronderwijs.

2.4 Assessment

De beoordeling in het kleuteronderwijs is hoofdzakelijk gebaseerd op observatie en peilt naar de bereikte ontwikkeling, perspectieven voor een vlotte verdere schoolloopbaan en diagnosticeert zo nodig naar oorzaken van achterstand.

De ouders kunnen beslissen dat hun kind een jaar langer in het kleuteronderwijs blijft of dat hun kind een jaar vroeger overstapt naar het lager onderwijs. De klassenraad van de betrokken kleuterschool en het hoofd van het CLB, Centrum voor leerlingenbegeleiding brengen hierbij advies uit, maar de ouders nemen de eindbeslissing. In geval dat het kind een jaar langer in het kleuteronderwijs blijft, is het leerplichtig.

2.5 Leraren

Naast leraren (zie 3.6.) kunnen in het kleuteronderwijs ook kinderverzorgers worden aangesteld, afhankelijk van het aantal kinderen.

3. LAGER ONDERWIJS

Het decreet basisonderwijs van 25 februari 1997 integreerde de wetgeving betreffende het kleuteronderwijs en het lager onderwijs. ('Basisonderwijs' mag niet verward worden met basiseducatie voor volwassenen (zie 7)).

De algemene doelstellingen van het kleuter- en het lager onderwijs liggen dan ook in elkaars verlengde. "De school moet op grond van een pedagogisch project een opvoedings- en leeromgeving creëren waarin de leerlingen een ononderbroken leerproces kunnen doormaken. Die omgeving dient aangepast aan de voortgang in de ontwikkeling van de leerlingen. Het BaO, basisonderwijs is verantwoordelijk voor onderwijs aan alle leerlingen en moet door blijvende aandacht en verbreding van de zorg zoveel mogelijk leerlingen blijvend begeleiden." Het onderwijs beoogt een brede vorming en persoonlijke ontwikkeling, zowel intellectueel als moreel en qua attitude. De algemene doelstellingen worden vertaald in ontwikkelingsdoelen en eindtermen die meer concreet aangeven wat wenselijk en haalbaar wordt geacht voor kinderen in het basisonderwijs. Gezien het belang van de samenhang zijn slechts 5 leergebieden en 2 leergebiedoverschrijdende thema's vastgelegd.

Het lager onderwijs omvat 6 jaren.

Het geïntegreerd systeem voor schooltoelagen voor alle onderwijsniveaus op basis van een gezinsdossier geldt ook voor het lager onderwijs (zie introductie).

In 2008-2009 waren er 1.963 basisscholen met zowel kleuter- als lager onderwijs en 179 autonome lagere scholen. Met 381.882 leerlingen in het gewoon lager onderwijs, verdeeld als volgt over de netten: 14,4% in het GO!, 22,6% in het officieel gesubsidieerd onderwijs, 63,0% in het vrij gesubsidieerd onderwijs. Het bestuurs- en onderwijzend personeel in het gewoon basisonderwijs telde in januari 2009 53.785 bft's, budgettaire fulltime-equivalenten (zowel vastbenoemden als tijdelijken). In oktober 2009 werden 53.285 schooltoelagen toegekend in het kleuteronderwijs (gemiddeld € 80) en 105.514 in het lager onderwijs (gemiddeld € 112,78).

3.1 Toelatingsvoorwaarden

Normaal begint een leerling het lager onderwijs op 6 jaar. Ouders kunnen echter beslissen om hun kind het eerste jaar lager onderwijs reeds te laten aanvangen op de leeftijd van 5 jaar of het kind daarentegen nog een jaar in het kleuteronderwijs te laten doorbrengen. Daarvoor is echter steeds advies nodig van de klassenraad van de betrokken kleuterschool en het hoofd van het CLB, Centrum voor leerlingenbegeleiding. De ouders nemen wel de eindbeslissing.

Vanaf 1 september 2010 kunnen zesjarige leerlingen pas starten in het lager onderwijs van een Nederlandstalige lagere of basisschool als ze het schooljaar voordien tenminste 220 halve dagen Nederlandstalig kleuteronderwijs gevolgd hebben of geslaagd zijn in een taaltest.

3.2 Tijdsorganisatie en groeperingsvormen

Met uitzondering van ziekenhuisscholen volgen de kinderen per schoolweek 28 of 29 lestijden van 50 minuten. Het schoolbestuur legt de organisatie van het onderwijs autonoom vast in een schoolwerkplan, stelt autonoom het lesrooster op, de indeling van de kinderen in groepen en het aantal leerlingen per klas. Het **jaarklassensysteem** is niet verplicht, maar wordt de facto in veel scholen gebruikt. Wel worden vele vormen van differentiatie toegepast, meestal binnenklasdifferentiatie. De overheid legt in het basisonderwijs geen minima of maxima op inzake het aantal leerlingen per klas. Zie verder 2.2 voor de tijdsorganisatie.

Vaak geeft één leerkracht alle vakken, met daarnaast speciale leraren aangesteld voor vakken als muziek, lichamelijke opvoeding en in het officieel onderwijs een bijzondere leermeester voor levensbeschouwelijke vorming (godsdienst of niet-confessionele zedenleer).

3.3 Curriculum

Het kerncurriculum bestaat uit leergebieden en leergebiedoverschrijdende thema's. De **leergebieden**:

- **lichamelijke opvoeding**: motorische competenties, gezonde en veilige levensstijl, zelfconcept en sociaal functioneren
- **muzische vorming**: beeld, muziek, drama, beweging, media, attitudes
- **Nederlands***: luisteren, spreken, lezen, schrijven, strategieën, taalbeschouwing, (inter)culturele gerichtheid (* vanaf 1/09/2010 vernieuwd)
- **Frans***: luisteren, lezen, spreken, mondelinge interactie, schrijven
- **Wereldoriëntatie***: natuur, techniek, mens, maatschappij, tijd, ruimte, brongebruik
- **wiskunde**: getallen, meten, meetkunde, strategieën en probleemoplossende vaardigheden, attitudes.

De **leergebiedoverschrijdende thema's** zijn leren leren, sociale vaardigheden en ICT.

Het curriculum bevat leergebiedgebonden, leergebiedoverschrijdende en attitudinale **eindtermen** ontwikkeld (zie 1.4).

Daarnaast zijn twee lesperiodes **levensbeschouwelijke vorming** grondwettelijk verplicht binnen het kerncurriculum. Het officieel onderwijs moet daarbij de keuze tussen niet-confessionele zedenleer en godsdienst waarborgen.

Frans is verplicht voor het 5e en 6e jaar. In Brussel is het mogelijk om al vanaf het eerste leerjaar lager onderwijs les in het Frans te geven en kan het aantal lestijden Frans dat gegeven wordt, door de school worden bepaald in functie van de instroomkenmerken van de leerlingen. Taalsensibilisering in het Frans is mogelijk vanaf het begin van het gewoon basisonderwijs (dus ook al in het gewoon kleuteronderwijs). Daarnaast kan ook bijkomend taalsensibilisering in een andere taal worden aangeboden, mits eerst taalsensibilisering in het Frans is aangeboden.

3.4 Assessment, studievoortgang en kwalificering

In het lager onderwijs toetst de leerkracht zeer regelmatig kleine en grotere leerstofonderdelen met de bedoeling om te beoordelen in welke mate de vooropgestelde doelstellingen door de leerlingen bereikt zijn en om de doelmatigheid van zijn/haar lesgeven te evalueren. Een schoolrapport informeert elke leerling en zijn/haar ouders op regelmatige tijdstippen over de bereikte resultaten, de vooruitgang die is gemaakt, het leergedrag en de persoonlijke ontwikkeling van het kind. Over het met vrucht doorlopen van een schooljaar en het overgaan naar het volgende jaar wordt beslist door de school. Er is een groeiende expertise wat betreft het werken met instrumenten zoals **kind- of leerlingvolgsystemen** bij de observatie en het opvolgen van de ontwikkeling van de leerlingen. Op het einde van het basisonderwijs beslist de klassenraad over het al dan niet uitreiken van een **getuigschrift basisonderwijs**. Scholen hebben hierin een grote mate van autonomie.

3.5 Begeleiding

Basisscholen met veel leerlingen die extra zorg behoeven omwille van ontwikkelings- en leerachterstand of sociaal-emotionele problemen kunnen een **zorgcoördinator** aanstellen.

Door het **gelijkeonderwijskansenbeleid** (zie introductie) kunnen basis- en secundaire scholen met relatief veel kansarme leerlingen voor een periode van telkens drie opeenvolgende schooljaren bijkomende ondersteuning krijgen. Daarmee kunnen ze dan werken aan preventie en remediëring van

ontwikkelings- en leerachterstanden, taalvaardigheidsonderwijs, intercultureel onderwijs, doorstroming en oriëntering, sociaal-emotionele ontwikkeling, leerlingen- en ouderparticipatie.

Het **GON, geïntegreerd onderwijs project** laat jongeren met een handicap en/of leer- en opvoedingsmoeilijkheden tijdelijk of permanent, gedeeltelijk of volledig de lessen of activiteiten volgen in een school voor gewoon basis-, secundair of hogescholenonderwijs. Zij krijgen daarbij hulp vanuit een school voor buitengewoon onderwijs. Het **ION, inclusief onderwijs project** maakt de begeleide opname in het gewoon lager en –secundair onderwijs mogelijk van 100 kinderen met een matige of ernstige verstandelijke handicap.

Voor leerlingenbegeleiding, schoolondersteuning, studie- en beroepskeuzebegeleiding zorgen de **CLB's, centra voor leerlingenbegeleiding**. Een CLB is een dienst waarop leerlingen, ouders, leraren en schooldirecties een beroep kunnen doen voor informatie, hulp en begeleiding. Elke school sluit daartoe een beleidsplan of beleidscontract af met een CLB. De begeleiding is multidisciplinair en bestrijkt de domeinen leren en studeren, de schoolloopbaan (leerplichtopvolging, studiekeuzebegeleiding, informatie over onderwijs en aansluiting arbeidsmarkt, attestering buitengewoon onderwijs...), de sociaal-emotionele ontwikkeling en de preventieve gezondheidszorg. Elk CLB biedt een basispakket aan, bestaande uit een vraaggestuurd leerlinggebonden aanbod (voor ouders en leerlingen), een aanbod rond spijbelen en kleuterparticipatie (voor ouders, leerlingen en het schoolteam), schoolondersteuning (specifiek voor leraren en schoolteams), medische onderzoeken en preventie (waarbij de lichamelijke ontwikkeling op vaste tijdstippen wordt opgevolgd en beschermd).

De CLB's worden ondersteund door **een permanente ondersteuningscel** voor elk van de drie grote netten. Er zijn in het totaal 73 centra en 3 ondersteuningscellen. Het aantal personeelsleden in januari 2008 bedroeg 2.786 bft's.

3.6 Leraren

Doorgaans geeft één leerkracht alle vakken, maar daarnaast worden ook speciale leraren aangesteld voor vakken als muziek, lichamelijke opvoeding en in het officieel onderwijs een bijzondere leermeester voor levensbeschouwelijke vorming (godsdienst of niet-confessionele zedenleer).

Sinds 2007 zijn er twee opleidingswegen tot het diploma van leraar.

1) **Geïntegreerde lerarenopleidingen** aangeboden door hogescholen en leidend tot de graad van bachelor in het onderwijs, respectievelijk in kleuteronderwijs, lager onderwijs en secundair onderwijs. De opleidingen duren 3 jaar en omvatten 180 studiepunten, inclusief 45 voor de praktijkcomponent. Voor de opleiding secundair onderwijs kiest de student twee onderwijsvakken.

2) Studenten die reeds een ander diploma hebben van hoger onderwijs of volwassenenonderwijs (of een opleiding daartoe volgen) of relevante beroepservaring hebben en enkel een bijkomende pedagogische/didactische training nodig hebben kunnen **een specifieke lerarenopleiding** volgen. Deze omvat een studiebelasting van 60 studiepunten, waarvan 30 voor de praktijkcomponent. Deze programma's worden georganiseerd aan universiteiten, hogescholen en CVO's, Centra voor Volwassenenonderwijs.

De praktijkcomponent kan niet enkel verworven worden via een **preservice-training**, d.i. de stage, maar ook via een in-servicetraining, een zogenaamde **LIO (Leraar-In-Opleiding) baan**, een onderwijsopdracht van 500u op jaarbasis. De leraar-in-opleiding ontvangt een wedde (deze van leraar zonder pedagogisch bekwaamheidsbewijs) en wordt ondersteund door de lerarenopleiding en begeleid door een personeelslid van het centrum, de instelling of de school van tewerkstelling belast met het mentorschap.

Al de verschillende opleidingsprogramma's zijn gelijkwaardig, gebaseerd op dezelfde basiscompetenties voor leraar, en houden rekening met eerder verworven kwalificaties en competenties. Voor verdere professionalisering en ondersteuning van en samenwerking tussen de lerarenopleidingen werden 4 expertisenetwerken (elk in de schoot van een associatie) en een associatieoverschrijdend regionaal platform uitgebouwd.

Leraren zijn geen overheidsambtenaren, maar hebben een specifiek **statuut**. Dat is verschillend voor het gemeenschapsonderwijs en het gesubsidieerd onderwijs, maar die verschillen worden geleidelijk aan weggewerkt. De arbeidsvoorwaarden worden ook bepaald, na collectief overleg, door cao's (collectieve arbeidsovereenkomsten) met variabele duur (doorgaans van 2 tot 5 jaar).

Een school is verplicht elk jaar een **nascholingsplan** op te maken. De instellingen kunnen voor de nascholing van hun personeel beroep doen op een nascholingsorganisatie naar keuze. Elk jaar bepaalt de regering een aantal prioritaire nascholingsthema's waarbinnen nascholingsprojecten worden goedgekeurd, die dan gratis en netoverschrijdend worden aangeboden. Voor het schooljaar 2009-2010 zijn dat kunst- en cultuureducatie, eindtermen en ontwikkelingsdoelen secundair onderwijs (vakoverschrijdende; voor natuurwetenschappen 1^e graad; voor techniek 1^e graad en basisonderwijs).

4. SECUNDAIR ONDERWIJS

We behandelen hier enerzijds het voltijds secundair onderwijs (4.1.) en anderzijds het deeltijds beroepssecundair onderwijs, dat samen met de deeltijdse vorming en de leertijd deel uitmaakt van het stelsel voor leren en werken ter vervulling van de deeltijdse leerplicht (4.2.). Ze vergen alle een voltijds engagement van de jongeren van minimaal 28 uren van 50 minuten. Het geïntegreerd systeem voor schooltoelagen voor alle onderwijsniveaus op basis van een gezinsdossier geldt ook hier voor leerlingen van al deze systemen (zie introductie). De essentiële wetteksten terzake zijn:

- Decreet van 31 juli 1990 betreffende Onderwijs-II
- Decreet van 14 juli 1998 houdende diverse maatregelen met betrekking tot het secundair onderwijs en tot wijziging van het decreet van 25 februari 1997 betreffende het basisonderwijs.
- Decreet van 10 juli 2008 betreffende het stelsel van leren en werken in de Vlaamse Gemeenschap
- Besluit van de Vlaamse Regering van 13 februari 2009 betreffende de leertijd

4.1 VOLTIJDS SECUNDAIR ONDERWIJS

Het voltijds secundair onderwijs wordt ingedeeld in vier graden van elk twee leerjaren (eventueel aangevuld een derde leerjaar). De 4^e graad (enkel in BSO), de 7^e leerjaren en het Se-n-Se, secundair-na-secundair onderwijs behandelen we in 5.

Het OKAN, onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers (waarvoor extra lesuren voorzien zijn en dat in 2009-2010 werd gevolgd door 2.302 leerlingen) wordt in geen enkele graad ondergebracht.

Naast het **1^e leerjaar A** van de 1^e graad wordt een 1^e leerjaar B georganiseerd voor leerlingen die een leerachterstand hebben opgelopen in het lager onderwijs of minder geschikt zijn voor overwegend theoretisch onderwijs; dit leerjaar fungeert als brugklas tussen LO en SO. Leerlingen stromen vaak in op basis van leeftijd, zonder het basisonderwijs te hebben afgewerkt.

Na het 1^e leerjaar B kunnen de leerlingen ofwel naar het beroepsvoorbereidend 2^e leerjaar ofwel naar het 1^e leerjaar A. Het 1^e leerjaar A wordt gevolgd door het 2^e leerjaar A.

De tweede en derde graad bieden vier onderwijsvormen aan, die verder zijn onderverdeeld in studiegebieden, waarbinnen de leerling kan kiezen voor een bepaalde studierichting:

- **ASO, Algemeen Secundair Onderwijs** beoogt een brede theoretische vorming en bereidt de leerling voor op hoger onderwijs;
- **TSO, Technisch Secundair Onderwijs** heeft vooral aandacht voor algemene en technisch-theoretische vakken met praktijklessen en bereidt de leerlingen voor op het beroepsleven of het hoger onderwijs;
- **KSO, Kunstsecundair Onderwijs** combineert een algemene en brede ontwikkeling met een actieve artistieke praktijk en bereidt de leerlingen voor op een professioneel leven of op hoger onderwijs;
- **BSO, Beroepssecundair Onderwijs** laat de leerlingen specifieke beroepsvaardigheden opdoen in combinatie met een algemene opleiding. De overstap naar hoger onderwijs is mogelijk maar niet gebruikelijk.

Een onderwijsinstelling kan een van volgende combinaties van graden aanbieden: 1^e / 1^e + 2^e / 2^e + 3^e / 1^e + 2^e + 3^e / 2^e + 3^e + HBO verpleegkunde / 1^e + 2^e + 3^e + HBO verpleegkunde / HBO verpleegkunde (indien voorheen uitsluitend de opleiding verpleegkunde werd georganiseerd) / en tot en met het schooljaar 2012-2013: 2^e + 3^e + 4^e / 1^e + 2^e + 3^e + 4^e.

In 2008-2009 volgden 436.146 leerlingen gewoon secundair onderwijs (inclusief de 4^e graad), verdeeld als volgt over de netten: 16,6% GO!, 7,9% officieel gesubsidieerd onderwijs, 75,5 % vrij

gesubsidieerd onderwijs. Dit in 953 scholen. In de 2^e en 3^e graad volgden 117.212 leerlingen ASO, 93.143 TSO, 6.191 KSO, 73.491 BSO. Het bestuurs- en onderwijzend personeel in het gewoon secundair onderwijs telde in januari 2009 63.596 budgettaire fulltime-equivalenten. De kostprijs per student bedroeg € 7.383. Er werden in oktober 2009 126.367 schooltoelagen in het secundair onderwijs toegekend voor een gemiddeld bedrag van € 377,22.

4.1.1 Toelatingsvoorwaarden

Leerlingen met een getuigschrift basisonderwijs kunnen het 1e leerjaar A aanvragen. Zonder dat getuigschrift kunnen leerlingen toch worden toegelaten tot het 1e leerjaar A op voorwaarde van een onderling akkoord met de ouders, een advies van het CLB, Centrum voor Leerlingenbegeleiding én een gunstige beslissing van de toelatingsklassenraad van het 1e leerjaar A.

Een overstap van de ene onderwijsvorm naar de andere is toegelaten doorheen het secundair onderwijs, op voorwaarde dat de beslissing van de toelatingsklassenraad en de overgangsvoorwaarden tussen de studierichtingen worden gerespecteerd. In de derde graad van het algemeen, technisch en kunstonderwijs zijn overgangen beperkter.

4.1.2 Tijdsorganisatie en groeperingsvormen

Binnen het "voltijds secundair onderwijs" geldt een lesweek van ten minste 28 lestijden (36 wekelijkse lestijden voor TSO- en BSO-richtingen). Zie verder 2.2.

In theorie geldt voor het secundair onderwijs het jaarklassensysteem waarin groepen leerlingen met een identieke leeftijd een klas vormen. Omwille van mislukkingen en zittenblijven hebben de klassen soms een heterogene samenstelling (in het bijzonder in het beroepsonderwijs).

4.1.3 Curriculum

In het **1^e leerjaar van de 1^e graad** omvat het lessenrooster de vakken van de basisvorming en eventueel een keuzegedeelte (keuzevakken). In het **2e leerjaar A van de 1e graad** onderscheidt men basisvorming, basisopties en soms een keuzegedeelte. Het bereidt de leerling voor om in de 2e graad te kiezen voor een studierichting in één van de 4 onderwijsvormen die vanaf dan worden aangeboden. **Het beroepsvoorbereidend 2e leerjaar** biedt naast de basisvorming de keuze uit verschillende beroepenvelden ter voorbereiding op de keuze in de 2e graad voor één van de studierichtingen in het beroepssecundair onderwijs en soms een keuzegedeelte.

De overheid beperkt zich tot het opleggen van een **minimumrooster**, gedefinieerd als vakken van de basisvorming, afhankelijk van de gevolgde graad/onderwijsvorm door elke leerling volledig te volgen. De inrichtende machten bepalen dus autonoom hoe de wekelijkse lessenroosters worden samengesteld. Enkel in de 1^e graad zijn er minimale lestijden vastgelegd voor de basisvorming.

Tot de **basisvorming** behoren levensbeschouwelijke opvoeding, Nederlands, Frans (in BSO enkel in 1^e graad, maar in de toekomst Frans of Engels in de 2^e en 3^e graad BSO), Engels, wiskunde, natuurwetenschap of fysica of biologie of chemie, geschiedenis, aardrijkskunde, artistieke of plastische of muzikale opvoeding (enkel in 1^e graad), lichamelijke opvoeding, techniek (in 1^e graad).

Het secundair onderwijs is vanaf de 2^e graad ingedeeld in 4 verschillende **onderwijsvormen**: ASO, algemeen, TSO, technisch, BSO, beroeps- en KSO, kunstsecundair onderwijs. Daarbinnen zijn er 29 **studiegebieden**, die **studierichtingen** groeperen. Een studierichting stemt overeen met een specifiek leervak of specifieke groep van leervakken die het karakteristieke van de opleiding bepalen. De leerling kiest voor één studierichting. Binnen een studierichting onderscheidt men de **basisvorming**, **het specifiek gedeelte** en een **complementair gedeelte** (complementair aanbod dat de school of zelfs de leerling kiest). Elke school hanteert in elk structuuronderdeel één of meer door de overheid

goedgekeurde leerplannen voor de realisatie van basisvorming en specifiek gedeelte. Structuuronderdelen zoals basisopties, beroepenvelden en opties worden gerangschikt als "specifiek" wanneer ze voorbereiden op zeer beperkte en sterk gespecialiseerde beroepen of beroepssectoren en/of om redenen van inhoudelijke validiteit slechts in beperkte mate kan aangeboden worden.

De eindtermen, ontwikkelingsdoelen en beroepskwalificaties worden door de overheid gehanteerd als middel tot kwaliteitsbewaking (zie 1.4). Voor de basisvorming (met uitzondering van de cursus levensbeschouwing) zijn er **vakgebonden eindtermen** geformuleerd. Voor het gewoon secundair onderwijs worden ze vastgelegd per graad en per onderwijsvorm. Voor de basisvorming van het 1^e leerjaar B en het beroepsvoorbereidend 2^e leerjaar van de 1^e graad zijn er **vakgebonden en vakoverschrijdende ontwikkelingsdoelen** geformuleerd. Naast de vakgebonden eindtermen zijn er ook **attitudinale eindtermen** en **vakoverschrijdende eindtermen** ontwikkeld. Voor de doorstroomgerichte specifieke structuuronderdelen zijn **specifieke eindtermen** ontwikkeld (momenteel enkel voor ASO en topsport TSO).

De nieuwe vakoverschrijdende eindtermen en vakoverschrijdende ontwikkelingsdoelen gelden globaal (en niet langer per graad) voor het gewoon secundair onderwijs (inclusief BSO) vanaf 1 september 2010. Ze hebben een gemeenschappelijke stam met essentiële vaardigheden die generiek (ontdaan van elke context) worden geformuleerd en betrekking hebben op: communicatief vermogen, creativiteit, doorzettingsvermogen, empathie, esthetische bekwaamheid, exploreren, flexibiliteit, initiatief, kritisch denken, mediawijsheid, open en constructieve houding, respect, samenwerken, verantwoordelijkheid, zelfbeeld, zelfredzaamheid, zorgvuldigheid, zorgzaamheid. Deze worden geconcretiseerd in een aantal contexten: lichamelijke gezondheid en veiligheid, mentale gezondheid, sociorelationele ontwikkeling, omgeving en duurzame ontwikkeling, politiek-juridische samenleving, socio-economische samenleving, socioculturele samenleving. Ze worden nagestreefd doorheen de zes jaren van het secundair onderwijs en verwijzen naar een beoogd 'eindgedrag' bij het verlaten van het secundair onderwijs en naar het leren als een doorlopend proces.

Erkende beroepskwalificaties zijn afgeronde en ingeschaalde gehelen van competenties om als beginnend beroepsbeoefenaar een beroep uit te oefenen. Het zijn de (beroeps)competentieprofielen van de SERV die als beroepskwalificaties door de Vlaamse Regering worden erkend. Ze worden verworven door middel van het specifieke gedeelte van een beroepsgericht structuuronderdeel. Tot zolang er geen erkende beroepskwalificaties zijn, wordt voor het specifiek gedeelte van een beroepsgericht structuuronderdeel vanuit een erkend referentiekader een set van competenties door de Vlaamse Regering bepaald, gebruik makend van de descriptorelementen uit de kwalificatiestructuur.

De onderwijsinspectie beoordeelt het leerplan op basis van vastgelegde criteria en de eindtermen en ontwikkelingsdoelen en adviseert de Vlaamse minister van Onderwijs m.b.t. de goedkeuring. Voor de realisatie van het keuze- of complementair gedeelte moeten nooit leerplannen ter goedkeuring bij de overheid worden ingediend.

Sedert 1 september 2000 wordt in het beroepssecundair onderwijs na de 1^e graad geëxperimenteerd met een **modulair onderwijs**. Daarin wordt elke opleiding naast de basisvorming opgedeeld in een aantal modules met beroepsgerichte vorming, waarin algemeen vormende componenten zijn geïntegreerd en waarbij de nodige aandacht wordt besteed aan sleutelvaardigheden. Hierdoor bereidt men de leerling beter voor op de beroepsuitoefening maar eveneens op persoonlijk en maatschappelijk functioneren. Van belang hierbij zijn de beroepsprofielen opgesteld door de sociale partners via de SERV en de eindtermen door de overheid opgesteld per graad en per onderwijsvorm. Op basis van de beroepsprofielen wordt een nauwere band met de arbeidsmarkt verzekerd.

Het modulair onderwijs wordt georganiseerd per studiegebied, zonder opdeling in graden, leerjaren of fasen. De betrokken studiegebieden zijn: auto, bouw, grafische communicatie en media, handel, hout,

koeling en warmte, lichaamsverzorging, mechanica-elektriciteit, personenzorg, textiel en voeding. Binnen eenzelfde onderwijsinstelling kan een zelfde studiegebied niet gelijktijdig modulair en niet-modulair worden aangeboden. Elk studiegebied bundelt een reeks opleidingen. Een opleiding is een samenhangend geheel van modules dat wordt gesanctioneerd met een door de overheid erkend certificaat. Eenzelfde module of opleiding kan in verschillende studiegebieden voorkomen. De modules en opleidingen zijn identiek in het voltijds gewoon en buitengewoon onderwijs en deeltijds onderwijs. Het maximum aantal uren per week is 36. Voor modulair georganiseerde leerinhouden gelden geen leerplannen in het voltijds gewoon secundair onderwijs en gelden geen opleidingsprofielen in het buitengewoon secundair onderwijs. Competenties kunnen ook door middel van stages of (in het buitengewoon secundair onderwijs) werkervaring worden gerealiseerd. Het kan zowel om blokstages als om alternerende stages gaan. Vormen van werkplekleren geven in elk geval een toegevoegde waarde aan de opleiding.

4.1.4 Assessment, studievoortgang en kwalificering

De keuze van **onderwijsmethoden** en -hulpmiddelen behoort tot de vrijheid van de inrichtende machten. Bijgevolg is er geen sprake van officiële richtlijnen hieromtrent. In het algemeen kan worden gezegd dat het onderricht vakgebonden gebeurt. Door de vakoverschrijdende eindtermen is men echter verplicht ook vakoverschrijdend te werken.

De beoordeling van de leerlingen gebeurt door testen en examens, georganiseerd door de individuele leerkracht onder de uiteindelijke verantwoordelijkheid van de inrichtende macht van de school. Daaraan mogen maximaal 60 halve dagen worden besteed. Ook permanente beoordeling is mogelijk.

In het secundair onderwijs vormt de **klassenraad** het centrale beoordelingsorgaan. De begeleidende en de delibererende klassenraad bestaan uit de directeur of zijn afgevaardigde en alle leden van het onderwijzend personeel die in een bepaald leerjaar aan de leerling onderwijs verstrekken (deze personen zijn stemgerechtigd). Zij kunnen worden bijgestaan door de adjunct-directeur, de technisch adviseur(-coördinator), ondersteunend personeel en/of personeelsleden die in de betrokken onderwijsinstelling bij de psycho-sociale of pedagogische begeleiding van de leerlingen betrokken zijn (deze personen zijn raadgevend). In tegenstelling tot de begeleidende en delibererende klassenraad, hoeft de toelatingsklassenraad niet uit alle leraars te bestaan van het structuuronderdeel waarvoor de leerling kiest. De klassenraad is verantwoordelijk voor het onderricht van een specifieke groep leerlingen, de beoordeling van hun vooruitgang op school, de beslissing over de overgang van elke leerling naar een hoger jaar en de uitreiking van attesten.

Er kunnen **3 soorten oriënteringsattesten** worden uitgereikt:

- een A-attest wanneer de leerling het jaar succesvol heeft doorlopen;
- een B-attest als de leerling wordt toegelaten tot het volgend jaar, maar waarbij sommige onderwijsvormen en/of richtingen zijn uitgesloten;
- een C-attest waardoor de leerling moet blijven zitten.

De beslissing kan ook worden uitgesteld en afhankelijk gemaakt van slagen in een herexamen. De beslissing ligt bij de betrokken personen (bv. bij B-attest kan/kunnen de leerling/ouders beslissen het leerjaar te herdoen).

Naast de oriënteringsattesten kan de klassenraad het **diploma secundair onderwijs** uitreiken op het eind van:

- 3^e graad: het 2^e leerjaar AO, TSO, KSO, het 3^e leerjaar BSO ingericht als specialisatiejaar, het 3^e leerjaar BSO niet ingericht als specialisatiejaar (het zgn. naamloos 7^e leerjaar);
- 4^e graad BSO: het 1^e of laatste leerjaar;
- bij het einde van de HBO-opleiding verpleegkunde.

Na het 1^e leerjaar A en B kan ook een **getuigschrift basisonderwijs** verworven worden, voor leerlingen die dat nog niet zouden bezitten; na het beroepsvoorbereidend leerjaar, een gelijkwaardig getuigschrift.

Er kunnen ook **getuigschriften** worden afgeleverd:

- Na het beroepsvoorbereidend leerjaar en het 2^e leerjaar van de 1^e graad: het getuigschrift van de 1^e graad van het SO.
- Na het 2^e leerjaar ASO, TSO, KSO van de 2^e graad: het getuigschrift van de 2^e graad van het SO.

In het beroepssecundair onderwijs kunnen de leerlingen naast oriënteringsattesten ook **studiegetuigschriften** verwerven na het 2^e en 3^e leerjaar van de 2^e en 3^e graad en het 2^e leerjaar 4^e graad. In een aantal leerjaren inz. het 2^e leerjaar van de 3^e graad TSO, KSO, BSO en 2^e leerjaar 4^e graad BSO moeten de leerlingen slagen in een **geïntegreerde proef (GIP)**.

In elke studierichting van het 2^e en 3^e leerjaar van de 3^e graad, alle onderwijsvormen, en in elk leerjaar van de 4^e graad BSO en in het modulair beroepssecundair onderwijs kan een **getuigschrift over basiskennis van het bedrijfsbeheer** worden behaald. Het kan ook in het deeltijds beroepssecundair worden uitgereikt, mits de leerling - met uitzondering van de 1^e graad - minstens 4 schooljaren in het secundair onderwijs (of in de leertijd) heeft doorgebracht.

In het **modulair beroepsonderwijs** beslist de delibererende klassenraad op het ogenblik dat een leerling een module heeft beëindigd (en wordt dan beperkt tot de leden die effectief aan de leerling in de betreffende module onderricht hebben gegeven). De leerling krijgt een **deelcertificaat** of een **certificaat** (als de module of de opleiding met vrucht werd gevolgd) of een **attest van verworven competenties** wanneer de module niet met vrucht werd gevolgd (het attest vermeldt de competenties die de jongere wel heeft bereikt). Als de leerling voldaan heeft voor de eindtermen, geslaagd is in de beroepsgerichte vorming en een minimum aantal jaren secundair onderwijs heeft doorlopen verwerft hij al naar het geval:

- een getuigschrift van de 2^e graad van het secundair onderwijs;
- een studiegetuigschrift van het 2^e leerjaar van de 3^e graad van het secundair onderwijs;
- een studiegetuigschrift van het 3^e leerjaar van de 3^e graad van het secundair onderwijs ingericht onder de vorm van een specialisatiejaar;
- een diploma van secundair onderwijs.

4.1.5 Begeleiding

Voor leerlingenbegeleiding, schoolondersteuning, studie- en beroepskeuzebegeleiding zorgen de CLB's, centra voor leerlingenbegeleiding (zie verder 3.5).

Ter bevordering van het studie- en beroepskeuzeproces worden verschillende initiatieven genomen o.m. jaarlijkse SID-in's (studie-informatiedagen) voor de laatstejaars SO, een beroepenhuis voor jongeren van 11-14, een studiekeuze-CD en website van de SERV, een portfolio mijn leer- en arbeidsloopbaan ontwikkeld door de DBO, dienst beroepsonderwijs en de VDAB, een onlinedatabank met het aanbod van opleidings- en vormingsaanbieders. De DBO onderhoudt ook een portaalsite voor leren en werken.

Vanaf september 2009 worden alle BSO- en TSO-leerlingen aangespoord worden op stage gaan in het zesde jaar, en leerlingen van het BSO ook zoveel mogelijk in het vijfde jaar. Stages omvatten ten minste één week op schooljaarbasis, wat overeenkomt met één uur op de lessentabel. Stages inrichten wordt aanbevolen, doch is vooralsnog geen afdwingbare maatregel. Ook bedrijfstages voor leraren worden aangemoedigd o.m. via het europees PROLERON-project.

Ter stimulering van ondernemerschap wordt o.m. jaarlijks een ondernemersklasseweek georganiseerd, een strategisch ministerieel plan 'ondernemend onderwijs en opleiding' uitgewerkt en een nieuw virtueel kenniscentrum rond ondernemerscompetenties opgericht.

RTC's, Regionale Technologische Centra ondernemen op provinciaal niveau acties op vlak van infrastructuur, leerlingenstages en bedrijfsstages/nascholing voor leraren (zie ook 1.2).

4.1.6 Leraren and trainers

Elk vak wordt onderwezen door een leerkracht die zich daarin heeft gespecialiseerd. De onderwijsbevoegdheid van de leerkracht hangt af van zijn bekwaamheidsbewijs. Leraren geven les in verschillende leerjaren en leerlingen krijgen les van verschillende leraren.

Zie verder 3.6.

4.2 STELSEL VAN LEREN EN WERKEN

Het stelsel is toegankelijk voor jongeren die voldaan hebben aan de voltijdse leerplicht en nog geen 25 jaar oud zijn. Jongeren zijn (sinds 1983) deeltijdse leerplichtig vanaf 15 jaar als ze de eerste twee leerjaren van het voltijds secundair onderwijs gevolgd hebben, anders vanaf 16 jaar.

Het stelsel werd grondig hervormd door het decreet van 10 juli 2008 en omvat het deeltijds beroepssecundair onderwijs, de deeltijdse vorming met persoonlijke ontwikkelingstrajecten en de leertijd, die voortaan beter op elkaar zijn afgestemd. Centraal daarin staat een voltijds engagement van de jongere die wordt gescreend i.f.v. de verschillende mogelijke trajecten op weg naar arbeidsdeelname en vervolgens ook een permanente trajectbegeleiding krijgt. De gemodulariseerde opleidingen leiden bovendien tot een volwaardige certificering. Het voltijds engagement staat gelijk met een weekinvulling van minimaal 28 uren van 50 minuten, niet toevallig hetzelfde minimum aantal uren dat het voltijds secundair onderwijs per week omvat. Aan voltijds engagement (met een component leren én een component werkplekleren) kan een jongere voortaan voldoen:

- door deeltijds leren binnen een CDO te combineren met een component werkplekleren bestaande uit arbeidsdeelname of uit een persoonlijk ontwikkelingstraject, voortraject of brugproject.
- door in de leertijd (in KMO's) theoretische vorming (in een SYNTRA-campus) te combineren met een praktijkopleiding (via een leerovereenkomst bij een patroon). Enkel indien een leerovereenkomst wordt opgeschort of verbroken, kan werkplekleren in de leertijd ook onder vorm van een voortraject.

DO, deeltijds onderwijs is een onderdeel van de netgebonden onderwijsconstellatie en kan enkel worden georganiseerd in een autonoom CDO, centrum voor deeltijds (beroepssecundair)onderwijs of een niet-autonoom CDO (= verbonden aan een onderwijsinstelling met voltijds gewoon TSO of BSO).

Het aanbod van een erkend **CDV, centrum voor deeltijdse vorming** kan slechts omvatten: persoonlijke ontwikkelingstrajecten, algemene vorming binnen het DO, ondersteuning van leerlinggebonden activiteiten in CDO (bv. activiteiten zoals het onthaal van instromers of time-in voor jongeren die dreigen uit te vallen).

De theoretische vorming binnen de leertijd wordt gegeven in een **SYNTRA-centrum voor de vorming van zelfstandigen en kmo** in een SYNTRA-campus.

CDO's, CDV's en SYNTRA's dienen te participeren aan de werkzaamheden van het handelingsgericht **regionaal overlegplatform** dat binnen elk van de 15 RESOC-gebieden (Regionaal Sociaal-Economisch Overlegcomité) is opgericht. Iedere scholengemeenschap zal contacten moeten onderhouden met minimaal één regionaal overlegplatform.

Aantal leerlingen in het DO: 6.935; in 48 CDO's.

Aantal CDV's: 21 vestigingsplaatsen (door 6 vormingsorganisatoren); 1.166 persoonlijke ontwikkelingstrajecten.

Aantal cursisten in 2008-2009 in de **leertijd** 4.262 algemene maatschappijgerichte vorming (45.791 lesuren), 4.520 beroepskennis (102.510 lesuren). Aantal leerovereenkomsten op 31/12/2008: 3.640. Er zijn 5 regionale SYNTRA-koepels met 24 campussen.

4.2.1 Toelatingsvoorwaarden

De jongeren die opteren voor het stelsel van leren en werken dienen zich in te schrijven in een CDO of een SYNTRA. Binnen de 14 dagen na inschrijving start hun trajectbegeleiding met een Intake & screening-procedure die bepalend is voor hun verder traject (zie 4.2.5).

Jongeren die nog niet in staat zijn tot arbeidsgericht werken kunnen daarop voorbereid worden door hen een tijdelijk voortraject of brugproject te laten volgen. Als zelfs die stap te groot blijkt wordt de jongere een persoonlijk ontwikkelingstraject op maat aangeboden in een CDV, Centrum voor Deeltijdse Vorming.

Persoonlijke ontwikkelingstrajecten dienen om jongeren die nog niet arbeidsgericht kunnen werken, toch te begeleiden naar een gekwalificeerd traject. Het zijn doorgaans maatschappelijk kwetsbare jongeren, waarvan de gedrags-, emotionele- en sociale problemen nog worden verscherpt door de omstandigheden waarin ze verkeren. Tijdens de persoonlijke ontwikkelingstrajecten tracht men hen inzicht te geven in de eigen situatie en de problematische situatie draaglijk te maken. Ze kunnen enkel georganiseerd worden door een CDV, Centrum voor deeltijdse vorming maar de jongeren kunnen enkel ingeschreven worden in een CDO. Daarom is samenwerking tussen beide essentieel. Voor de start van een persoonlijke ontwikkelingstraject moet er een gemotiveerd verslag worden geschreven. Dit gebeurt door een CLB-medewerker van het desbetreffend CDO en is een resultaat van de intake, de screening, de gegevens vanuit het CLB en, desgevallend, de gegevens van de klassenraad. Dit verslag geeft minstens weer welke vorm van persoonlijk ontwikkelingstraject gevolgd wordt en de startdatum. Het traject kan slechts gevolgd worden tot het einde van het schooljaar waarin de jongere zijn leerplicht beëindigt.

Voortrajecten zijn gericht op jongeren die nog geen duidelijk loopbaanperspectief hebben en nog geen keuze kunnen maken voor een of andere opleiding, ontoereikende arbeidsattitudes en vaardigheden hebben. De klemtoon in deze trajecten (een specifieke opleidings- en begeleidingsmodule) ligt op intake, diagnose en oriëntering. De maximumduur dat een jongere een voortraject kan volgen is 312 uren, al dan niet onderbroken en al dan niet schooljaaroverschrijdend. Een jongere die voor de leeftijd van 18 jaar in een CDO/CDV of Syntra-campus is ingeschreven, kan in een voortraject participeren tot het einde van het schooljaar waarin zij/hij 19 jaar wordt.

Brugprojecten zijn een vorm van arbeidsparticipatie ingevoerd voor jongeren die wel arbeidsbereid zijn maar hun arbeidsgerichte attitudes en vaardigheden nog verder moeten ontwikkelen. In brugprojecten kunnen zij werkervaring opdoen gedurende 40 weken bij een openbaar bestuur of een vzw (derdenorganisaties met een rechtspersoonlijkheid). Ze krijgen dan een minimale maandelijkse leervergoeding van een 230 euro (niet-geïndexeerd bedrag). De maximumduur dat een jongere een brugproject kan volgen is 800 uren, al dan niet onderbroken en al dan niet schooljaaroverschrijdend. Een jongere kan eenmalig en gedurende maximum 2 dagen een observatiestage lopen in een brugproject of in arbeidsdeelname met het oog op eventueel latere tewerkstelling. Het betreft dan jongeren die op het vlak van werkplekleren nog niet structureel in die fase zijn beland, doch er kortstondig "kennis" willen mee maken. Voor die observatiestage moet de trajectbegeleider vanuit het CDO als regisseur optreden naar de jongere toe.

Een jongere kan niet tot een opleiding **DO, deeltijds onderwijs** worden toegelaten als hij al in het bezit is van een eindstudiebewijs van dezelfde opleiding, behaald in het secundair onderwijs, in het volwassenenonderwijs of in de leertijd. Een jongere kan niet tot een module van een opleiding DO worden toegelaten als hij die module al met vrucht heeft gevolgd in het secundair onderwijs of in het volwassenenonderwijs. Medische geschiktheid kan nodig zijn voor bepaalde opleidingen omwille van de consumentenbescherming (contact met voedingswaren) of omwille van de beroepsuitoefening (bv. dakwerker).

De leertijd bevat een proeftijd waarin de leerling de gekozen opleiding en de opleidingsplaats beter kan leren kennen. Deze duurt resp. 1, 2, 3 maanden afhankelijk van een leerovereenkomst van resp. maximum 1 jaar, tussen 1 en 2 jaar, langer dan 2 jaar.

4.2.2 Tijdsorganisatie en groeperingsvormen

Een persoonlijk ontwikkelingstraject is een flexibel traject; mogelijke combinaties zijn

- een persoonlijk ontwikkelingstraject van 28 uren (van 50 minuten) dat de componenten leren en werkplekleren (géén arbeidsdeelname, brugproject of voortraject) omvat;
- een persoonlijk ontwikkelingstraject van 15 uren (van 50 minuten) dat de component leren omvat en gecombineerd wordt met een brugproject of voortraject;
- een persoonlijk ontwikkelingstraject van 13 uren (van 50 minuten) dat de component werkplekleren (géén arbeidsdeelname, brugproject of voortraject) omvat en gecombineerd wordt met DO in een CDO.

Voor voortrajecten en brugprojecten zie 4.2.1.

In het DO, deeltijds beroepssecundair onderwijs worden de lessen gespreid over maximum 4 halve dagen van maandag tot en met vrijdag. Het woord "maximum" slaat op het feit dat voor sommige leerlingen het deeltijds beroepssecundair onderwijs 15 uren omvat en voor anderen, die de algemene vakken in een erkende vormingsinstelling volgen, slechts 8 uren. De lesspreiding doet in elk geval geen afbreuk aan de mogelijkheid om, na toelating van het onderwijsdepartement, de lessen in een ander "ritme" te organiseren.

In DO komen geen graden, leerjaren of studiegebieden doch wel opleidingen voor. Tegen 2015 zal DO volledig modulair zijn. Elke opleiding zal dan uit een of meer modules bestaan. Eenzelfde module kan in verschillende opleidingen voorkomen. In hoofde van de jongere kan een opleiding starten op elk ogenblik van het schooljaar en gespreid worden over een of meer schooljaren. Ook een module kan starten op elk ogenblik van het schooljaar, gespreid worden over een aantal dagen of weken, en zelfs schooljaaroverschrijdend zijn. Er wordt geen moduleduur vastgelegd, zodat een traject op maat van elke jongere kan uitgestippeld worden. In afwachting van deze omschakeling blijven de CDO lineair werken. Binnen het lineair stelsel start een opleiding bij het begin van het schooljaar en wordt gespreid over een of meer schooljaren. Het deeltijds secundair onderwijs wordt 40 weken per jaar aangeboden met wekelijks 15 uren van 50 minuten algemene en beroepsgerichte vorming. De urenverdeling tussen algemene en beroepsgerichte vorming wordt aan het CDO overgelaten (in praktijk vaak 1 dag met 7 lesperiodes algemene vorming, 1 dag met 8 lesperiodes beroepsvorming). Hierop zijn een aantal afwijkingen mogelijk o.m. i.f.v. lokale omstandigheden.

De leertijd omvat:

- Een praktijkopleiding (4 dagen per week) in een onderneming, gegeven door de patroon of een door de patroon aangestelde monitor.
- Een theoretische vorming gedurende ten minste 30 weken per schooljaar met algemene vorming (minimum 4 uren per week) en beroepsgerichte vorming (minimum 4 uren per week). Eventueel aangevuld met taalcursussen of bijwerkingscursussen voor leerlingen met

leerachterstand. Deze vorming wordt gegeven door lesgevers in een SYNTRA-campus, 1 dag per week (1,5 voor 15-jarigen).

De duur van de leerovereenkomst moet overeenstemmen met de duur van de opleiding in een beroep waarop de overeenkomst slaat. De duur mag niet minder dan een volledig cursusjaar en niet meer dan drie jaar bedragen.

4.2.3 Curriculum

DO, deeltijds (beroepssecundair)onderwijs

Het DO omvat een geheel van opleidingen. De lijst wordt op macroniveau vastgelegd door de Vlaamse Regering. Op microniveau (= centrubestuur) wordt, uitgaande van die lijst, het aanbod van een CDO geprogrammeerd. Op een tussenliggend of mesoniveau (scholengemeenschap, regionaal overlegplatform) wordt het lokale aanbod van een CDO richting gegeven.

De opleidingen in het DO geven zowel een algemene als een beroepsgerichte vorming. Die dient voor een stuk geïntegreerd te worden aangeboden. Voor jongeren die een traject volgen dat leidt tot een getuigschrift van de 2^e graad SO, een studiegetuigschrift van het 2^e leerjaar van de 3^e graad SO, of een diploma SO moet de algemene vorming beantwoorden aan de vakgebonden eindtermen voor de vakken van de basisvorming van het BSO (met uitzondering van lichamelijke opvoeding) en aan de vakoverschrijdende eindtermen van het BSO. De beroepsgerichte vorming van een modulair georganiseerde opleiding bevat ten minste één erkende beroepskwalificatie. Voor de beroepsgerichte vorming van een lineaire opleiding wordt gewerkt met goedgekeurde opleidingskaarten waarin de minimale leerdoelen en -inhouden van de opleiding in kwestie beschreven zijn.

Een CDO kan ook samenwerken met een of meer andere instellingen die in de eigen gebouwen eigen materiële middelen én onderwijzend personeel ter beschikking stellen van het betrokken centrum:

- een CDO kan zich beperken tot organisatie van de beroepsgerichte vorming en de algemene vorming laten verstrekken door een CDV. Het biedt als voordeel dat het programma DO wordt verenigd met de geëigende pedagogisch-didactische aanpak en cultuur van de CDV en zijn lesgevers;
- een CDO kan, voor de organisatie van de beroepsgerichte vorming, samenwerken met een instelling voor TSO of BSO, met een ander CDO, met een centrum voor volwassenenonderwijs (CVO) of met een centrum voor vorming van zelfstandigen en KMO. Het biedt als voordeel dat op de beroepsgerichte expertise en specifieke uitrusting van een andere instelling kan worden teruggevalen.

In deeltijds onderwijs kan ook **OKAN**, onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers worden ingericht. Het is gericht op taalvaardigheid, inburgering en zelfredzaamheid.

Een bijzondere opleiding in het DO is de “**onthaalgroep**”, gericht op jongeren die, om welke reden dan ook, nog geen duidelijke keuze kunnen formuleren voor een van de overige opleidingen. Een combinatie van deze opleiding met arbeidsdeelname is dan ook uitgesloten en zelfs een combinatie met een brugproject lijkt veeleer uitzonderlijk. De duur dat jongeren in een onthaalgroep zitten, dient beperkt te zijn en moet ofwel structureel vastliggen in de organisatie van het CDO, ofwel voor elke jongere individueel geregeld worden door de klassenraad. (De “onthaalgroep” mag niet verward worden met het persoonlijk ontwikkelingstraject georganiseerd door een CDV).

De leertijd

De theoretische vorming wordt gegeven in een centrum voor de vorming van zelfstandigen en kmo in een SYNTRA-campus.

- De algemene vorming wordt verstrekt op basis van leerplannen goedgekeurd door de bevoegde minister. De eindtermen BSO zijn er op van toepassing. Via thematisch projectwerk en afzonderlijke trainingsmomenten voor taal- en rekenvaardigheden wordt gewerkt aan de persoonlijkheidsontwikkeling van de leerjongeren. Specifiek wordt gewerkt aan: een verantwoorde zelfontplooiing, een verantwoord familiaal en beroepsleven, burgerschap en wereldburgerschap.
- De beroepsgerichte vorming omvat technische leerinhouden en is aanvullend op en onlosmakelijk verbonden met de praktijkopleiding in de onderneming. Men hanteert de "betogende praktijk", men combineert praktische demonstratie met een denk- en leerproces dat door de leerlingen met behulp van de lesgever luidop doorlopen en gedemonstreerd wordt. In de beroepstechnische vorming wordt door de lesgevers theoretische ondersteuning aangebracht m.b.t. het beroep dat de jongere aanleert op de werkvloer.
- De aanvullende taalcursussen zijn gericht op het verwerven van een basiskennis Nederlands voor anderstaligen of op het verwerven van een basiskennis van een vreemde taal om de omgang met het cliënteel te bevorderen.
- De bijwerkingscursussen zijn gericht op leerlingen met leerachterstand.

Erg belangrijk is het takenboek. Hierin worden taken, opdrachten en lessen genoteerd die de leerling in de onderneming en de campus krijgt.

Elke cursus van de theoretische vorming groepeerde leerlingen van eenzelfde opleidingsjaar. Elke cursus beroepsgerichte vorming groepeerde leerlingen van eenzelfde opleiding in een beroep of van een groep van verwante opleidingen in een beroep.

4.2.4 Assessment, studievoortgang en kwalificering

Aan een jongere die **een persoonlijk ontwikkelingstraject** heeft gevolgd, wordt door het CDV een attest van verworven competenties binnen een persoonlijk ontwikkelingstraject uitgereikt. Het attest vermeldt op gedetailleerde wijze de stappen van het persoonlijk ontwikkelingstraject die met vrucht werden doorlopen.

De verantwoordelijke organisator van een **voortraject** respectievelijk **brugproject** reikt aan een jongere die een voortraject of brugproject heeft gevolgd een attest van verworven competenties uit. In combinatie met de studiebekrachtiging DO is dit een vorm van portfolio voor de jongere.

In **het DO** bepaalt de klassenraad de vorm waarin de jongere individueel wordt geëvalueerd en gaat daarbij na of hij in voldoende mate de module- of opleidingsdoelstellingen, naargelang van het geval, heeft bereikt om een door de Vlaamse Gemeenschap erkend studiebewijs te verwerven. Bij het nemen van evaluatiebeslissingen wordt er rekening gehouden met de concrete gegevens uit het dossier van de jongere, inzonderheid met de resultaten die voortvloeien uit de evaluatie van de jongere tijdens het schooljaar.

In **de leertijd** wordt de algemene vorming beoordeeld door een schriftelijk eindejaarsexamen (70%) en door tussentijdse beoordelingen (30%) die aan de hand van attitude, taken en toetsen de vorderingen van de leerling tijdens de lessen algemene vorming van het cursusjaar beoordelen.

De praktijkopleiding en de beroepsgerichte vorming worden per opleidingsjaar beoordeeld door:

- een praktische eindejaarsproef over de praktijkopleiding afgestemd op de desbetreffende beroepscompetenties (60%);
- een schriftelijk theoretisch eindejaarsexamen over de beroepsgerichte vorming (30%);

- tussentijdse beoordelingen die aan de hand van attitude, taken en toetsen de vorderingen van de leerling tijdens de lessen beroepsgerichte vorming van het cursusjaar beoordelen (10%).

De leerling die niet slaagt voor het examen van algemene vorming krijgt de gelegenheid in hetzelfde jaar te herkansen. Syntra Vlaanderen beslist of een niet-geslaagde leerling in hetzelfde jaar mag herkansen voor het examen beroepsgerichte vorming. Een herkansing in de praktijkproef kan slechts tijdens het volgende cursusjaar.

In het **deeltijds onderwijs** kunnen volgende studiebewijzen worden uitgereikt:

- **Attest van verworven competenties:** indien de jongere hetzij een module van een modulaire opleiding niet met vrucht heeft gevolgd, hetzij een niet-modulaire opleiding niet met vrucht heeft gevolgd.
- **Deelcertificaat:** indien de jongere een module van een modulaire opleiding met vrucht heeft gevolgd.
- **Certificaat:** indien de jongere een modulaire of niet-modulaire opleiding met vrucht heeft gevolgd. Een attest van vrijstelling voor een of meer modules van een modulaire opleiding wordt gelijkwaardig beschouwd aan de deelcertificaten voor de desbetreffende modules, zonder dat de jongere deze deelcertificaten fysiek ontvangt.

In de **leertijd** kunnen volgende studiebewijzen worden uitgereikt:

- **Attest:** indien de leerling een of meer opleidingsjaren van de leertijd heeft gevolgd en daarvoor geslaagd is.
- **Certificaat:** indien de leerling een opleiding in de leertijd met vrucht heeft gevolgd.
- **Getuigschrift leertijd:** indien de leerling alle opleidingen van een opleidingstraject met vrucht heeft gevolgd.

In het **DO en de leertijd** kunnen bovendien volgende studiebewijzen worden uitgereikt:

- **Getuigschrift van de 2e graad van het secundair onderwijs:** indien de leerling ten minste één certificaat heeft behaald, minstens 2 schooljaren secundair onderwijs of leertijd heeft gevolgd na de 1e graad secundair onderwijs en in voldoende mate de doelstellingen die in het leerplan zijn opgenomen heeft bereikt en aldus voldaan heeft voor het geheel van de vorming.
- **Studiegetuigschrift van het 2e leerjaar van de 3e graad van het secundair onderwijs:** indien de leerling ten minste één certificaat heeft behaald, minstens 4 schooljaren secundair onderwijs of leertijd heeft gevolgd na de 1e graad secundair onderwijs en in voldoende mate de doelstellingen die in het leerplan zijn opgenomen heeft bereikt en aldus voldaan heeft voor het geheel van de vorming.
- **Diploma van secundair onderwijs:** indien de leerling in het bezit is van een getuigschrift van de tweede graad van het secundair onderwijs, ten minste één certificaat heeft behaald, minstens 5 schooljaren secundair onderwijs of leertijd heeft gevolgd na de 1e graad secundair onderwijs en in voldoende mate de doelstellingen die in het leerplan zijn opgenomen heeft bereikt en aldus voldaan heeft voor het geheel van de vorming.
- **Getuigschrift over de basiskennis van het bedrijfsbeheer:** indien de jongere - met uitzondering van de eerste graad - ten minste 4 schooljaren in het secundair onderwijs of in de leertijd heeft doorgebracht en voldaan heeft aan de voorwaarden van basiskennis van het bedrijfsbeheer.

De jongeren kunnen aan het werk:

- met een **deeltijds arbeidscontract** dat recht geeft op een minimumloon;
- met een **industriële leercontract** waarbij de werkgever zich engageert om de jongere op de werkvloer een opleiding te geven. De organisatie ervan gebeurt in de schoot van de paritaire leercomités, die een leerreglement opstellen, een type leercontract voorstellen en de eindproeven voor de jongeren organiseren). De opleidingsverantwoordelijke van het bedrijf stelt een leerprogramma op. De jongere heeft recht op een leervergoeding;

- met een **startbaanovereenkomst** (als ze in dienst treden bij een werkgever voor 1 januari van het jaar waarin ze 19 worden);
- als **thuishelper** (waarbij ze een familiale band moeten hebben met de zaakvoerder);
- met een opleidingscontract met de VDAB voor een **IBO, individuele beroepsopleiding**, waarbij de VDAB haar opleidingsopdracht uitbesteedt aan een bedrijf dat de werkzoekende de job aanleert op de werkvloer zelf;
- met een **interimcontract** van een uitzendkantoor;
- een **BIO, beroepsinlevingsovereenkomst** met Vlaamse, provinciale en lokale overheden.

4.2.5 Begeleiding

Trajectbegeleiding is erop gericht jongeren actief te ondersteunen in de toeleiding naar de arbeidsmarkt. Het bestaat uit volgende fasen:

- 1) **Intake & screening** van de jongere in een CDO of bij een trajectbegeleider van Syntra voor de leertijd, binnen de 14 dagen na inschrijving. Deze zullen de jongere ook inschrijven als werkzoekende bij de VDAB. De screening heeft betrekking op arbeidsrijpheid, interesses, motivatie en eerder verworven competenties. Het resultaat van de screening wordt door de trajectbegeleider geregistreerd in een trajectvolgsysteem van de VDAB. Het resultaat is bindend en is een inschakeling van de jongere in hetzij arbeidsdeelname, een brugproject, een voortraject of een persoonlijk ontwikkelingstraject.
- 2) Op basis van de screening wordt binnen de maand en in overleg met de begeleidende klassenraad resp. het begeleidingsteam van de leertijd en het CLB (zie 3.5) een **trajectbegeleidingsplan** opgesteld, doorgepraat met de jongere en in een overeenkomst geformaliseerd.
- 3) Alle trajectadviezen worden tijdens een **tweemaandelijks case-overleg** tussen trajectbegeleider, het CLB, zo nodig de VDAB en in voorkomend geval het CDV besproken en zo nodig bijgestuurd. De opeenvolgende fasen die de jongere in zijn traject doorloopt, worden geregistreerd in het trajectvolgsysteem van VDAB. In de loop van het proces kan trouwens beroep worden gedaan op de trajectbegeleiding van de VDAB.
- 4) **Verworven competenties** worden bijgehouden in een **portfolio** en meegenomen in het vervolg van het traject en uiteindelijk overgebracht naar de VDAB.

In de leertijd bepalen en begeleiden leertrajectbegeleiders het opleidingstraject en het traject algemene vorming van de leerlingen verbonden door een leerovereenkomst, op basis van intake en screening. Zij begeleiden ook de patroons. De leertrajectbegeleiders sluiten een overeenkomst met de Praktijkcommissie van SYNTRA Vlaanderen en worden ook erkend en gecontroleerd door deze Praktijkcommissie. De pedagogische adviseurs van SYNTRA Vlaanderen zorgen voor de coördinatie van de pedagogische en didactische begeleiding van de leerlingen. Samen vormen de leertrajectbegeleider, de lesgevers algemene en beroepsgerichte vorming, de directeur van het centrum of zijn afgevaardigde, medewerkers van het CLB en de pedagogisch adviseur van SYNTRA Vlaanderen een begeleidingsteam. Dat volgt de vorderingen van de leerlingen tijdens de leertijd. Maandelijks is er begeleiding door de cellen leerlingbegeleiding. Voor probleemcursisten zijn er begeleidingsteams. Beroeps- en bezwaarprocedures komen terecht bij de leertijdadviseur en/of de praktijkcommissie. Meer en meer spelen ook de sectoren een toezichthoudende rol inzake opleiding in de bedrijven binnen hun sector. Sinds 2007 werkt SYNTRA Vlaanderen aan een sectoraal uitgebouwd begeleidingssysteem.

Er wordt slechts één vzw gesubsidieerd voor de nascholing van trajectbegeleiders namelijk Syntra Vlaanderen. Dat **nascholingscentrum** moet zijn werking openstellen voor alle centra binnen het stelsel van leren en werken.

Voor begeleiding door de CLB's, centra voor leerlingenbegeleiding zie 3.5.

4.2.6 Leraren and trajectbegeleiders

Het personeel van de **CDV** is contractueel aangesteld. De rechtspositieregeling in onderwijs is niet van toepassing. Dit is dan ook de reden waarom de verloning van het personeel wordt betoelaagd binnen een globale enveloppe die tevens de werkingskosten dekt.

Een CDO is onderwijsinstelling, autonoom of verbonden met een instelling voor voltijds gewoon TSO of BSO (zie dus 4.1.6).

Leerlingen in **de leertijd** krijgen algemene en beroepsgerichte vorming door lesgevers en praktijkopleiding door patroons. De lesgevers zijn, zeker voor wat betreft beroepskennis, mensen uit de praktijk die zelf patroon zijn of tewerkgesteld zijn als ondernemende medewerker in een KMO. Alle lesgevers algemene vorming hebben een bewijs van pedagogische bekwaamheid. SYNTRA Vlaanderen organiseert voor de lesgevers een initiële bijscholing van 120 uur, waarbij de klemtoon ligt op pedagogisch-didactische elementen. Verder worden regelmatig periodieke bijscholingen georganiseerd waarbij de klemtoon ligt op vaktechnische elementen, of specifieke aspecten van de pedagogisch-didactische aanpak. Voor de patroons (die de leerjongere 4 dagen per week opleiden) bestaan de Estafette-opleidingen. Hierin wordt voornamelijk gefocust op instructies geven aan leerjongeren, coaching en conflicthantering.

5. POST-SECUNDAIR NIET-TERTIAIR ONDERWIJS

Dit onderwijs omvat de zogenoemde **7^e leerjaren** ASO en KSO voorbereidend op het hoger onderwijs, de 7^e leerjaren BSO, de 4^e graad BSO, en het Se-n-Se.

Al deze opleidingen worden georganiseerd door scholen voor voltijds SO en geregeld door het decreet van 31/07/1990 betreffende het onderwijs-II, het Besluit van de Vlaamse Regering van 19/07/2002 en het decreet van 30 april 2009 betreffende het secundair-na-secundair onderwijs en het hoger beroepsonderwijs.

Volgende **7^e leerjaren** (3^e leerjaren van de 3^e graad) worden aangeboden

- **In het ASO**, een voorbereidend leerjaar op het hoger onderwijs, de speciale studierichting Bijzondere wetenschappelijk vorming.
- **In het KSO** een voorbereidend leerjaar op het hoger onderwijs, gericht op leerlingen die geen KSO gevolgd hebben, geen of onvoldoende artistieke vooropleiding genoten hebben en toch wensen door te stromen naar het hoger kunstonderwijs: 'bijzondere beeldende vorming' voor het studiegebied beeldende kunsten & 'bijzondere muzikale vorming' voor het studiegebied podiumkunsten.
- **In het BSO** een specialisatiejaar; specialisatiejaren in BSO dienen in principe binnen hetzelfde studiegebied gekozen, maar kunnen mits toestemming van de toelatingsklasseraad ook vanuit een andere studierichting worden gekozen;
- **In het BSO** een zgn. naamloos 7^e leerjaar (niet onder de vorm van een specialisatiejaar).

In de 4^e graad BSO, beroepssecundair onderwijs worden 2 studierichtingen, plastische kunsten en modevormgeving, aangeboden (in 2 studiegebieden) met een studieduur van 2 jaren. Deze studies worden de volgende jaren progressief afgebouwd.

Se-n-Se, secundair-na-secundair onderwijs omvat sinds 1/9/2009 de vroegere specialisatiejaren van de 3e graad TSO en KSO met een duurtijd van 2 aansluitende semesters; op termijn kunnen ook Se-n-Se aan het studieaanbod worden toegevoegd die één semester of 3 aansluitende semesters bestrijken. De opleidingen zijn sterk beroepsgericht en bevatten een relevant aandeel werkplekleren, leeractiviteiten die gericht zijn op het verwerven van algemene en/of beroepsgerichte competenties, waarbij de arbeidssituatie de leeromgeving is.

Leerlingen in de 7^e leerjaren en Se-n-Se hebben recht op een **schooltoelage** tot en met het schooljaar waarin ze 22 jaar worden. In de 4^e graad BSO geldt deze leeftijdsbeperking niet.

Het aantal leerlingen in de 4^e graad BSO bedroeg in 2008 252.

Het aantal leerlingen in de 7^e leerjaren bedroeg in 2008 47 ASO, 1.782 TSO, 122 KSO, 10.735 BSO.

5.1 Toelatingsvoorwaarden

De 7^e leerjaren ASO of KSO ingericht als voorbereidend jaar op het HO vereisen een diploma SO.

Het naamloos 7^e leerjaar BSO (niet ingericht als specialisatiejaar) is toegankelijk voor houders van een diploma SO, van een studiegetuigschrift 2^e leerjaar van de 3^e graad SO of voor regelmatige leerlingen BuSO (opleidingsvorm 4) mits gunstige beslissing van de toelatingsklassenraad. Dit geldt ook voor de **7^e leerjaren BSO ingericht onder de vorm van een specialisatiejaar**, maar daarbij dient het studiegetuigschrift uitgereikt te zijn in een studierichting van hetzelfde studiegebied, anders is een gunstige beslissing nodig van de toelatingsklassenraad.

De 4^e graad BSO is toegankelijk voor houders van een diploma SO, van het studiegetuigschrift van het 2^e leerjaar van de 3^e graad van het SO, of mits gunstige beslissing van de toelatingsklassenraad op basis van een toelatingsproef.

Het Se-n-Se is toegankelijk met een diploma secundair onderwijs, uitgereikt in een studierichting van hetzelfde studiegebied. Bij studiegebiedoverschrijdende overstap is een gunstige beslissing van de toelatingsklassenraad nodig. Het is ook toegankelijk mits gunstige beslissing van de toelatingsklassenraad op basis van een toelatingsproef.

5.2 Tijdsorganisatie en groeperingsvormen

Voor 7e leerjaren en 4e graad BSO zie voltijds secundair onderwijs 4.1.2.

Se-n-Se kunnen starten zowel op 1 september als op 1 februari, afhankelijk van de beslissing van de inrichtende macht. Het wordt dus mogelijk om binnen eenzelfde schooljaar een Se-n-Se slechts één semester in te richten of te volgen, maar ook om eenzelfde Se-n-Se binnen eenzelfde schooljaar met een nieuwe leerlingencohorte terug aan te vatten.

5.3 Curriculum

Voor de 7e leerjaren BSO al dan niet ingericht onder de vorm van een specialisatiejaar geldt dat de basisvorming moet samengesteld worden uit algemene vakken (waarvan er twee of meer kunnen worden geïntegreerd onder het project algemene vakken), de vakken van het eerste en het tweede leerjaar van de derde graad BSO moet bevatten en tenminste 12 uren/week moet bedragen. Wanneer het leerjaar wordt ingericht onder de vorm van een specialisatiejaar, moeten daarenboven tenminste 14 uren/week worden toegekend aan technische vakken en/of praktische vakken.

Voor de leerjaren van de 4^e graad BSO, de 7^e leerjaren ASO en KSO, ingericht onder de vorm van een voorbereidend jaar, en voor het Se-n-Se wordt geen basisvorming opgelegd. In het Se-n-Se TSO en KSO en in de 4^e graad BSO is in het officieel onderwijs geen cursus godsdienst of niet-confessionele zedenleer verplicht.

Voor **Se-n-Se** zijn **samenwerkingsverbanden** van cruciaal belang. Daarom zal een instelling voor voltijds secundair onderwijs kunnen samenwerken met andere instellingen voor SO, centra voor volwassenenonderwijs of hogescholen, met publieke verstrekkers van beroepsopleidingen voor volwassenen, met sectoren van het beroep waartoe de Se-n-Se leidt, met bedrijven of organisaties en met een opleidingsinstelling van de politie of de brandweer (deze samenwerking kan uitsluitend voor de optie Integrale veiligheid van het technisch secundair onderwijs). Dergelijke samenwerking moet toelaten om bijvoorbeeld expertise in te huren of gebruik te maken van up-to-date materiële en infrastructurele voorzieningen, maar ook om een deel van het opleidingsprogramma in de andere instelling te verstrekken.

5.4 Assessment, studievoortgang en kwalificering

Voor de wijze van beoordeling, zie voltijds secundair onderwijs 4.1.4.

- De 7^e leerjaren ASO, KSO voorbereidend op het hoger onderwijs leveren een attest van regelmatige lesbijwoning op.
- In de 7^e leerjaren BSO en het 1^e of laatste leerjaar van de 4^e graad BSO kan een diploma secundair onderwijs worden uitgereikt.
- In het 7^e leerjaar BSO ingericht als specialisatiejaar en in het 2^e leerjaar van de 4^e graad BSO moet de leerling slagen in een GIP, geïntegreerde proef en kan een studiegetuigschrift worden uitgereikt.
- In elk leerjaar van de 4^e graad BSO kan een getuigschrift over basiskennis van het bedrijfsbeheer worden behaald.
- In een Se-n-Se worden de beslissingen van de delibererende klassenraad reeds genomen op het einde van het eerste semester indien de opleiding dan voltooid is. Indien de opleiding drie semesters duurt en dus doorloopt in het daaropvolgend schooljaar worden zij eerst dan

genomen. De leerling kan een certificaat van een opleiding secundair-na-secundair (Se-n-Se) verwerven. Als de leerling de opleiding niet met vrucht heeft beëindigd of slechts gedurende een gedeelte van de voorziene duurtijd in de betrokken instelling heeft gevolgd ontvangt hij een oriënteringsattest C.

5.5 Begeleiding

Voor leerlingenbegeleiding, schoolondersteuning, studie- en beroepskeuzebegeleiding zorgen de CLB's, centra voor leerlingenbegeleiding (zie verder 3.5). Voor andere initiatieven inzake studie- en beroepskeuzeoriëntering, zie 4.1.5.

5.6 Leraren and trainers

Zie 4.1.6.

6. TERTIAIR ONDERWIJS

Het hoger onderwijs omvat:

- opleidingen die leiden tot de graad van bachelor, de graad van master en de graad van doctor (zie 6.1)
- de opleidingen die kunnen afgesloten worden met een postgraduaatgetuigschrift (zie 6.1)
- opleidingen van het hoger beroepsonderwijs die leiden tot een diploma van gegradueerde (zie 6.2)
- geïntegreerde en specifieke lerarenopleidingen die leiden tot het diploma van leraar (zie 3.6, 4.6 en 5.6).

6.1 HOGESCHOLEN EN UNIVERSITAIR ONDERWIJS

Basisregelgeving hoger onderwijs (zie <http://onderwijs.vlaanderen.be/hogeronderwijs/regelgeving/>).

- Decreet van 12 juni 1991 betreffende de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap.
- Decreet van 13 juli 1994 betreffende de hogescholen in de Vlaamse Gemeenschap.
- Decreet van 4 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen (het structuurdecreet).
- Decreet van 19 maart 2004 betreffende de rechtspositieregeling van de student, de participatie in het hoger onderwijs, de integratie van bepaalde afdelingen van het hoger onderwijs voor sociale promotie in de hogescholen en de begeleiding van de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen (participatiedecreet). (Met een analoog Bijzonder decreet van 19 maart 2004 voor de Vlaamse autonome Hogescholen).
- Decreet van 30 april 2004 betreffende de flexibilisering van het hoger onderwijs en houdende dringende hogeronderwijsaangelegenheden (flexibiliseringsdecreet).
- Decreet van 27 januari 2006 tot bekrachtiging van het reglement van de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie tot bepaling van de bestuursbeginselen die van toepassing zijn bij de besluitvorming inzake accreditatie en toets nieuwe opleiding ten aanzien van hogeronderwijsopleidingen in de Vlaamse Gemeenschap.
- Decreet van 8 juni 2007 betreffende de studiefinanciering van de Vlaamse Gemeenschap.
- Decreet van 14 maart 2008 betreffende de financiering van de werking van de hogescholen en de universiteiten in Vlaanderen.

De uitvoering van de **Bolognaverklaring** kreeg in Vlaanderen gestalte door de hogergenoemde structuur-, participatie- en flexibiliseringsdecreten en het decreet van 30/4/2009 betreffende de nieuwe kwalificatiestructuur (dit conform het EQF, European Qualifications Framework). Op 2 februari 2009 bevestigden onafhankelijke internationale experts dat het kwalificatieraamwerk hoger onderwijs van Vlaanderen compatibel is met het overkoepelend raamwerk van de Europese Hogeronderwijsruimte.

Het hogeronderwijssysteem bestaat uit 5 **universiteiten** (met daarnaast een zeer kleine niet geassocieerde universiteit en een transnationale universiteit Limburg), 22 **hogescholen** en 5 **associaties** (van telkens één universiteit met een of meerdere hogescholen). Daarnaast zijn er nog 10 andere geaccrediteerde hogeronderwijsinstellingen opgenomen in het hogeronderwijsregister en bestaan er nog 5 private hogere instituten of instellingen voor schone kunsten waarmee een beheersovereenkomst werd gesloten.

Conform de bachelor-master-doctor-structuur worden volgende soorten opleidingen georganiseerd.

- **Professioneel gerichte bacheloropleidingen** (ISCED 5B) zijn gericht op de beroepspraktijk en worden enkel door hogescholen ingericht. Ze sluiten aan bij het secundair onderwijs.
- **Academisch gerichte bacheloropleidingen** (ISCED 5A) aan hogescholen binnen een associatie of aan universiteiten zijn gericht op doorstroming naar de mastersopleiding. Ze sluiten eveneens aan bij het secundair onderwijs.

- **Masteropleidingen** worden aangeboden door universiteiten en hogescholen binnen het kader van een associatie).
- Voor verdere uitdieping zijn er **bachelor-na-bachelor, master-na-master en postgraduaatsopleidingen**.
- Het hoogste niveau van wetenschappelijke specialisatie is de **doctoraatsopleiding**. Doctoraten zijn gebaseerd op origineel wetenschappelijk onderzoek resulterend in de openbare verdediging van een doctorale thesis.

De universiteiten en hogescholen kunnen ook korte opleidingstrajecten organiseren met een studieomvang van ten minste 20 studiepunten in het kader van verdere professionele vorming. Ze worden bekrachtigd met een postgraduaat getuigschrift. Een geïntegreerd overzicht van alle opleidingen is te raadplegen in het Hogeronderwijsregister.

Het aantal studenten in het hogescholenonderwijs bedroeg 180.050, aan universiteiten 76.766; het aantal studenten ingeschreven met een diplomacontract in een basisopleiding 83.180 in een professioneel gerichte opleiding, 97.865 in een academische opleiding.

Het aantal leden bestuurs-, en onderwijzend personeel bedroeg in het hogescholenonderwijs in januari 2009 7.811 bft's, in het universitair onderwijs 2.589 zelfstandig en 1.788 bft's assisterend academisch personeel.

6.1.1 Toelatingsvoorwaarden

Tot de **bacheloropleiding** heeft men toegang mits bezit van een diploma secundair onderwijs of een buitenlands diploma of getuigschrift dat daarmee als gelijkwaardig is erkend. Indien een student niet in het bezit is van een diploma dat hem op rechtstreekse wijze toelating verleent tot de opleiding waarvoor hij zich wil inschrijven, kan hem een voorbereidingsprogramma worden opgelegd. Er is enkel een **toelatingsproef** voor de bacheloropleidingen in het studiegebied geneeskunde en tandheelkunde. Artistieke toelatingsproeven bestaan voor de studiegebieden audiovisuele en beeldende kunst, muziek en podiumkunsten in het hoger kunstonderwijs. Ook een taalproef kan eventueel worden opgelegd.

Een academisch gerichte bacheloropleiding geeft rechtstreeks toegang tot een **masteropleiding**. Een professioneel gerichte bachelor dient daartoe een schakelprogramma (overgangsprogramma tussen professionele bachelor en master met een studieomvang van ten minste 45 studiepunten en ten hoogste 90 studiepunten) te volgen. Een voorbereidingsprogramma is een overgangsprogramma tussen een academisch gerichte bachelor en master, eventueel te volgen wanneer de bachelor niet rechtstreeks aansluit bij de master.

Bachelor-na-bacheloropleidingen vergen een diploma van bachelor. De toegang kan eventueel beperkt worden tot bacheloropleidingen met specifieke kenmerken. Afgestudeerden van andere bacheloropleidingen dienen dan een voorbereidingsprogramma te volgen.

Master-na-masteropleidingen vereisen een diploma van masteropleiding. De instellingen kunnen de toegang verder beperken tot afgestudeerden van masteropleidingen met specifieke opleidingskenmerken.

Doctoraatsopleidingen vergen een diploma van een masteropleiding, anders dient de student een bekwaamheidsonderzoek te ondergaan of een examen af te leggen.

6.1.2 Studiekost en financiële steun voor studenten

Studenten kunnen inschrijven voor een creditcontract (voor een of meerdere opleidingsonderdelen), een diplomacontract (voor een opleiding of een volledig schakel- of voorbereidingsprogramma) of een examencontract.

Het **studiegeld** wordt geregeld door het decreet van 30 april 2004 betreffende de flexibilisering van het hoger onderwijs. Het bedrag is verschillend naargelang de student beursgerechtigd is of niet, de student EER-onderdaan is of niet, het leertraject, de opleiding (bachelor, master, schakelprogramma, ...) en het aantal studiepunten. Studenten die het laatste jaar secundair onderwijs volgen kunnen zich voortaan ook inschrijven met een creditcontract. Met een creditcontract voor maximum 10 studiepunten betalen zij 50% van het studiegeld van een beurstariefstudent.

Het geïntegreerd systeem voor school- en **studietoelagen** voor alle onderwijsniveaus op basis van een gezinsdossier (zie introductie) geldt ook voor het hoger onderwijs. In 2008-2009 werden 41.561 studietoelagen toegekend in het hoger onderwijs, voor een gemiddeld bedrag van 1.569,26 euro (zoals gekend op 16/10/2009, Statistisch Jaarboek 2008-2009). (Zie ook de specifieke website van het departement Onderwijs en Vorming).

Doctoraatsstudenten kunnen worden gefinancierd door de universiteit als universitaire assistenten of als doctoraatsbursalen of door het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek en aanverwante fondsen.

Andere **ondersteuningsmiddelen** zijn studiebeurzen, o.m. in het kader van Europese uitwisselingsprogramma's en voor wetenschappelijk onderzoek. Studieleningen worden verstrekt door private organisaties en stichtingen. Erasmusstudenten kunnen in aanmerking komen voor een mobiliteitstoelage. Voor studenten met functiebeperkingen kunnen speciale onderwijsleermiddelen gefinancierd worden. De instellingen voor hoger onderwijs verschaffen ook tal van sociale voorzieningen (o.a. voor studentenrestaurants en huisvesting).

6.1.3 Organisatie van het academiejaar

Een academiejaar wordt wettelijk omschreven als een periode van één jaar die ten vroegste op 1 september en uiterlijk op 1 oktober begint en eindigt op de dag voor het begin van het volgende academiejaar. Van die vaste duur van één jaar kan uitzonderlijk worden afgeweken, indien het instellingsbestuur beslist de start van het academiejaar ofwel te vervroegen, ofwel te verlaten. De meeste hogescholen en universiteiten werken met een **semestersysteem**, d.w.z. dat het academiejaar wordt ingedeeld in twee afzonderlijke lesperiodes, nl. semesters. Na het 2de semester volgt een zomeronderbreking met daarna de tweede zittijd, die bestaat uit enkele weken examens. De organisatie van het academiejaar - met inbegrip van de vakantieregeling voor de studenten - wordt opgenomen in het door het instellingsbestuur opgestelde onderwijsreglement.

6.1.4 Assessment, studievoortgang en kwalificering

Door het flexibiliseringsdecreet werd het jaarsysteem vervangen door een **studiepuntensysteem** (conform ECTS).

Instellingen kunnen aan studenten vrijstellingen verlenen op basis van **erkenning verworven kwalificaties (EVK) en/of erkenning verworven competenties (EVC)**.

De student heeft per opleidingsonderdeel recht op tenminste 2 inschrijvingen, met per inschrijving het recht op tenminste 2 examenkansen. Over het algemeen worden minstens één of twee weken voorzien voor voorbereiding op de **examens** die plaatsgrijpen in twee examenperiodes, met name in juni en september. In een semestersysteem worden ook examens georganiseerd in januari (het einde van het eerste semester); deze worden beschouwd als onderdeel van de eerste zittijd. Op het einde

van de masteropleiding moet elke student een **verhandeling** (masterproef) indienen (en soms verdedigen).

Het Participatiedecreet van 19 maart 2004 regelt o.m. de rechtsbescherming van de studenten bij **studievoortgangbeslissingen** (zoals examenbeslissingen, examentuchtbeslissingen, het toekennen van een bewijs van bekwaamheid, het toekennen van een vrijstelling, de beslissing waarbij het volgen van een schakel- en of voorbereidingsprogramma wordt opgelegd en het opleggen van een maatregel van studievoortgangsbewaking). Het heeft ook een Raad voor betwistingen inzake studievoortgangbeslissingen opgericht als administratief rechtscollege op Vlaams niveau.

Het instellingsbestuur verleent een **creditbewijs** als een persoon slaagt voor een opleidingsonderdeel, de graad van **bachelor** of **master** als de student de bacheloropleiding of masteropleiding met succes voltooit. De graad van **'doctor'** of **'doctor of philosophy'** wordt uitgereikt door een universitaire jury na de openbare verdediging van een doctoraatsproefschrift dat aantoonst nieuwe wetenschappelijke kennis te kunnen produceren op basis van onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek.

NARIC-Vlaanderen is het **National Academic (& Professional) Recognition and Information Centre** van Vlaanderen binnen het kader van de Europese Commissie en is tevens het European National Information Centre of Flanders binnen het kader van de Raad van Europa en de Unesco. Het is belast met de academische erkenning van buitenlandse diploma's hoger onderwijs en de professionele erkenning van het gereguleerd beroep van onderwijzend personeel op basis van de toepasselijke Europese Richtlijn (ER 2005/36).

Bij elk diploma wordt een **diplomasupplement** uitgereikt dat gebaseerd is op het model dat door de Europese Commissie, de Raad van Europa en UNESCO/CEPES is ontwikkeld en dat het Vlaamse model als een goed voorbeeld gebruikte. Voor een opleiding die volledig in een andere taal dan het Nederlands wordt aangeboden, wordt het diploma en het diplomasupplement in die taal opgemaakt en ook in het Nederlands.

6.1.5 Begeleiding

Deze wordt georganiseerd door de instellingen zelf.

6.1.6 Academische staf

Voor de **hogescholen** bepaalt het decreet van 13 juli 1994 het wettelijk kader voor de arbeidsvoorwaarden van het onderwijzend personeel. Het diploma van bachelor is vereist voor de ambten van praktijklector en hoofdpraktijklector; een diploma van master voor de ambten lector, hoofdlector, assistent en werkleider; de graad van doctor voor het ambt van doctor-assistent, docent, hoofddocent, hoogleraar en gewoon hoogleraar. Voor het toewijzen van het ambt van hoofdpraktijklector, hoofdlector, werkleider, hoofddocent of hoogleraar wordt daarnaast een bijkomende anciënniteitsvoorwaarde gesteld.

Sinds 1991 bestaat er aan de **universiteiten** geen onderwijzend personeel meer. Het academisch personeel moet zowel wetenschappelijk onderzoek verrichten als academisch onderwijs verschaffen. Het decreet van 12 juni 1991 en het BVR van 1 december 1998 vormen het wettelijk kader van de arbeidsvoorwaarden. De formele kwalificatievereiste voor een lid van het zelfstandig academisch personeel is een diploma van doctor op proefschrift; voor het assisterend academisch personeel een master diploma. Voor een aanstelling tot praktijkassistent volstaat een bachelor diploma.

Contractueel gezien zijn hogergenoemde personeelsleden werknemer in de gesubsidieerde hogeronderwijsinstellingen en een soort van ambtenaar in de gefinancierde instellingen. Het verschil tussen beide statuten is overigens klein. Het bestuur van die instellingen kan vacante betrekkingen

tijdelijk of permanent toewijzen aan kandidaten. Enkel de assistenten worden steeds tijdelijk benoemd. Het academisch personeel wordt betaald door de universiteiten. Het assisterend academisch personeel is tijdelijk benoemd, terwijl het zelfstandig academisch personeel vastbenoemd is, met uitzondering van de buitengewoon hoogleraren die een deeltijdse universitaire functie vervullen.

Voor het onderwijzend personeel aan hogescholen en het academisch personeel aan universiteiten bestaat geen specifieke initiële lerarenopleiding of in-service-opleiding.

6.2 HBO5, HOGER BEROEPSONDERWIJS

Op 1 september 2009 werd het Hoger Beroepsonderwijs (HBO5) ingevoerd. Hierin worden de opleidingen van het hoger onderwijs voor sociale promotie (HOSP) en de opleiding verpleegkunde uit de 4^e graad beroepssecundair onderwijs ondergebracht. (Decreet van 30 april 2009 betreffende het secundair-na-secundair onderwijs en het hoger beroepsonderwijs & het decreet van 31 juli 1990 betreffende het onderwijs II – zoals aangepast).

Het HBO5 biedt kansen voor leerlingen (in deze opleidingen 'cursisten' genoemd) die na het secundair onderwijs via korte opleidingen een beroepskwalificatie van niveau 5 (volgens het Vlaamse en ook volgens het Europese raamwerk) willen verwerven. HBO5 biedt ook kwalificatiemogelijkheden aan werkenden en werkzoekenden. Het zal daarom mogelijk zijn korte en flexibele trajecten te volgen. Duale trajecten zullen toelaten dat werkenden bepaalde competenties op de werkplek kunnen verwerven. Het HBO5 wil ook een opstap naar een professionele bachelor vormen, de opleidingen moeten daartoe ook vervolgetrajecten naar relevante bachelors garanderen.

De opleidingen situeren zich op niveau hoger onderwijs en worden ingericht door centra voor volwassenenonderwijs en hogescholen; met uitzondering van de opleiding verpleegkunde (voorheen 4^e graad BSO) die enkel wordt ingericht door instellingen voor voltijds secundair onderwijs en tot en met het schooljaar 2011-2012 modulair georganiseerd. De studieduur bedraagt 6 semesters.

Het HBO5 heeft 5 studiegebieden: biotechniek, gezondheidszorg, handelswetenschappen en bedrijfskunde, industriële wetenschappen en technologie, sociaalagogisch werk. De opleidingen worden zowel lineair als modulair georganiseerd. Maar de lineaire opleidingen moeten uiterlijk tegen 1 september 2012 afgebouwd worden.

De Vlaamse Regering zal een register aanleggen van de opleidingen van het hoger beroepsonderwijs. Nieuwe opleidingen HBO5 dienen eerst een macrodoelmatigheidstoets (door de Commissie Hoger Beroepsonderwijs) en een toets nieuwe HBO5-opleiding (door het accreditatieorgaan) met positief gevolg te doorstaan.

Samenwerkingsverbanden zijn van cruciaal belang. Een instelling van het voltijds secundair onderwijs, een centrum voor volwassenenonderwijs of een hogeschool kan voor de organisatie van een opleiding hoger beroepsonderwijs samenwerken met:

- één of meerdere onderwijsinstellingen;
- één of meer publieke verstrekkers van beroepsopleidingen voor volwassenen;
- één of meer sectoren van het beroep waartoe de opleiding leidt;
- bedrijven of organisaties.

Binnen dat samenwerkingsverband wordt steeds één onderwijsinstelling aangewezen als coördinerende instelling. Uitsluitend de coördinerende instelling is bevoegd en verantwoordelijk voor programmatie, beoordeling, studiebekrachtiging en kwaliteitszorg. Onderwijsinstellingen of publieke verstrekkers van beroepsopleidingen voor volwassenen binnen een samenwerkingsverband, buiten de coördinerende instelling, kunnen slechts onderdelen van een opleiding van het hoger beroepsonderwijs inrichten.

Ingeval van opleidingen hoger beroepsonderwijs van het volwassenenonderwijs is de coördinerende instelling een centrum voor volwassenenonderwijs. Ingeval van de HBO5-opleiding verpleegkunde is de coördinerende instelling een instelling van het voltijds secundair onderwijs.

Door het niet aanwezig zijn van ingeschaalde beroepsprofielen, beroepskwalificaties en onderwijskwalificaties konden er nog geen nieuwe HBO5 opleidingen starten in 2009-2010.

In de periode 1/4/2008-31/3/2009 waren er 25.065 unieke inschrijvingen in het hoger beroepsonderwijs van het volwassenenonderwijs, met 6.139.008 lesuren-cursist. Het aantal leerlingen in de opleiding verpleegkunde bedroeg 4.693 in het modulair stelsel, 79 in het lineair.

6.2.1 Toelatingsvoorwaarden

Tot de opleiding verpleegkunde & het hoger beroepsonderwijs georganiseerd door de CVO heeft men toegang (na te hebben voldaan aan de deeltijdse leerplicht) met een studiegetuigschrift 2e leerjaar van de 3^e graad van het SO, een diploma SO, een certificaat van een opleiding secundair volwassenenonderwijs van minimum 900 lestijden, een diploma HOSP, een diploma van het hoger beroepsonderwijs, een diploma van hoger onderwijs van het korte type met volledig leerplan, een diploma van bachelor of master, of via een door het centrum georganiseerde toelatingspoef.

6.2.2 Studiekost en financiële steun voor de cursisten

Studiekosten en financiële steun voor de cursisten zijn afhankelijk van het niveau van de organiserende instelling (secundair, volwassenenonderwijs, hoger onderwijs).

Voor de cursisten in de opleiding **verpleegkunde** geldt geen leeftijdsbeperking voor het recht op schooltoelage.

In de CVO's bedraagt het inschrijvingsgeld vanaf het schooljaar 2008-2009 1 euro per lestijd. Het is begrensd op 400 euro per opleiding en per schooljaar of 1.200 euro binnen een periode van vier schooljaren voor de ganse opleiding. Verschillende doelgroepen (o.m. werkzoekenden en gedetineerden) zijn vrijgesteld van inschrijvingsgeld, andere genieten van een verminderd inschrijvingsgeld (o.m. bepaalde categorieën van mindervaliden). De cursisten komen niet in aanmerking voor een school- of studietoelage. Cursisten HBO5 kunnen na het beëindigen van hun opleiding wel een premie aanvragen en zodoende het betaalde inschrijvingsgeld geheel of gedeeltelijk recupereren.

6.2.3 Organisatie van het academisch jaar

Deze is afhankelijk van het niveau van de organiserende instelling (secundair, volwassenenonderwijs, hoger onderwijs).

De opleiding **verpleegkunde** wordt niet opgedeeld in leerjaren doch heeft een duurtijd van 6 semesters. Het programma dient in overeenstemming te zijn met de Europese richtlijn 2005/36/EG en het daarop aansluitend ministerieel besluit van 28 februari 2008 betreffende verantwoordelijk algemeen ziekenverpleger en koninklijke besluiten betreffende de uitoefening van gezondheidsberoepen. De opleiding moet dan ook ten minste 4.600 uren bedragen. Daarom moeten de onderwijsinstellingen vanaf het schooljaar 2009-2010 buiten de wekelijkse lessentabel, aan de cursisten gedurende de volledige opleidingsduur ten minste 4 wekelijkse uren opleidingsgebonden persoonlijke activiteiten opleggen (extra stages, zelfstudie, eindwerk...).

Het schooljaar in het CVO start ten vroegste op 1 september en eindigt op 31 augustus. Het opleidingsaanbod eindigt uiterlijk op 30 juni. In de modulaire organisatie kan een module (of eenheid/submodule) van een opleiding op elk ogenblik starten en vrij worden gespreid, over de

schooljaren heen. In de lineaire organisatie wordt het opleidingsaanbod gespreid over ten minste 32 en ten hoogste 40 weken. De lessen kunnen op alle dagen van de week plaatsvinden.

6.2.4 Assessment, studievoortgang en kwalificering

Het CVO organiseert per module een beoordeling. Die kan de vorm aannemen van permanente beoordeling of een afsluitende beoordeling. In de overgangsperiode, moeten de CVO's in het lineaire systeem ten minste één examen voor elk vak aan het einde van het schooljaar organiseren. In het hoger beroepsonderwijs kan een tweede beoordelingsperiode worden georganiseerd.

In het HBO5 kunnen volgende studiebewijzen worden uitgereikt:

- een attest van verworven competenties (uitgereikt aan een leerling die een module van een opleiding niet met vrucht heeft gevolgd);
- een deelcertificaat (voor een module die wel met vrucht is gevolgd);
- een certificaat (voor een modulaire opleiding of een opleiding van minder dan 900 lestijden);
- een diploma van gegradueerde (associate degree), bekrachtigt een opleiding HBO van minimum 900 lestijden, waarbij steeds een diplomasupplement wordt uitgereikt;
- een getuigschrift over de basiskennis van het bedrijfsbeheer.

In de opleiding verpleegkunde kan ook een diploma secundair onderwijs worden uitgereikt. Daarop wordt steeds het totale aantal lestijden opgenomen.

6.2.5 Begeleiding

Deze is afhankelijk van het niveau van de organiserende instelling (secundair, volwassenenonderwijs, hoger onderwijs).

6.2.6 Academische staf

Deze is afhankelijk van het niveau van de organiserende instelling (secundair, volwassenenonderwijs, hoger onderwijs).

7. VOLWASSENENVORMING

De permanente vorming in Vlaanderen bestaat uit zeer verschillende stelsels.

Het **volwassenenonderwijs** valt onder de minister bevoegd voor onderwijs en omvat:

- de **basiseducatie** voor laaggeschoolden, georganiseerd door 13 CBE's, centra voor basiseducatie (één per werkingsgebied), met 39.223 cursisten in 2007-2008
- het **secundair volwassenenonderwijs**, georganiseerd door 106 CVO, centra voor volwassenenonderwijs (in het totaal zijn er 113 CVO); het telde van 1/9/2008 – 31/3/2009 7.972 cursisten in het lineair onderwijs, 292.121 cursisten in het modulair onderwijs
- (een deel van) het **hoger beroepsonderwijs**, georganiseerd door 63 CVO, centra voor volwassenenonderwijs, met 25.065 unieke inschrijvingen in de periode 1/4/2008-31/3/2009 (het wordt behandeld in 6.2)
- de **specifieke lerarenopleidingen** (deze wordt behandeld in 3.6).

Binnen een werkingsgebied (met één CBE en meerdere CVO's) zorgt een **consortium volwassenenonderwijs** voor de onderlinge afstemming van het aanbod van opleidingen, voor de onderlinge samenwerking en deze met andere publieke verstrekkers van opleidingen voor volwassenen. Het verzorgt tevens een ombudsdienst voor de cursisten.

Het aantal bestuurs- en onderwijzend personeelsleden bedroeg in januari 2009 (in bft) in de basiseducatie 736; in het secundair volwassenenonderwijs 5.509; in het hoger beroepsonderwijs van het VWO 1.225; in het deeltijds kunstonderwijs 5.202

Het **deeltijds kunstonderwijs** valt eveneens onder de minister bevoegd voor onderwijs. Het is niet enkel gericht op volwassenen maar ook op jongeren vanaf 6 jaar. Het wordt georganiseerd door 66 academies voor beeldende kunst en 101 academies voor muziek, woordkunst en dans en voortaan ook door kunstacademies die beeldende kunst én muziek en een of meer andere studierichtingen organiseren. Het DKO telde in 2008-2009 167.647 cursisten, waarvan 75,4% jonger dan 18 jaar.

De **beroepsopleiding** valt onder de minister bevoegd voor werkgelegenheid en omvat:

- de **beroepsopleiding** voor werkzoekenden en werknemers georganiseerd door de **VDAB** in eigen competentiecentra; in 2008 beëindigden 47.759 werknemers en 89.129 werkzoekenden een opleiding met in het totaal 13.781.281 opleidingsuren
- de **ondernemersvorming** voor zelfstandigen en kmo georganiseerd door het Vlaams agentschap voor ondernemersvorming **SYNTRA-Vlaanderen** in 5 SYNTRA's voor 26.720 cursisten inzake beroepskennis en 5.801 cursisten voor de cursussen bedrijfsbeheer (Voor de leertijd zie 4.2).

In 2008 hebben de VDAB en SYNTRA Vlaanderen een raamovereenkomst gesloten voor het gemeenschappelijk gebruik van hun gebouwen en opleidingsuitrusting. Binnen deze raamovereenkomst kunnen de VDAB-competentiecentra en de SYNTRA-campussen concrete samenwerkingsverbanden uitwerken.

De **landbouwworming** valt onder de minister bevoegd voor landbouw en wordt georganiseerd in 48 erkende opleidingscentra. In 2007 volgden 322 starters een landbouwkundige opleiding. Het departement Landbouw en Visserij > Afdeling Duurzame landbouwwontwikkeling staat in voor de erkenning van de organisatoren (de erkende centra), de registratie van de lesgevers, de subsidiëring van de vormingsactiviteiten, de inspecties ter plaatse, de visering van de getuigschriften en de betaling van de vergoeding voor sociale promotie van de deelnemers.

Het niet-formele **sociaal-cultureel werk met volwassenen** valt onder de minister die cultuur onder zijn bevoegdheid heeft. Het wordt aangeboden door 57 sociaal-culturele verenigingen, 32 sociaal-culturele bewegingen, 13 volkshogescholen en 26 vormingsinstellingen. Het departement Cultuur,

Jeugd, Sport en Media staat in voor de voorbereiding, opvolging en evaluatie van het beleid. Het agentschap Sociaal-cultureel werk voor jeugd en volwassenen > afdeling Lokaal Cultuurbeleid en Sociaal-cultureel Volwassenenwerk zorgt voor de beleidsuitvoering.

7.1 Politiek en wettelijk kader

Volwassenenonderwijs	Decreet 15 juni 2007
Ervaringsbewijzen	Decreet 30 april 2004 + BVR 23 september 2005 + BVR 5 oktober 2007
Huizen van het Nederlands	Decreet 7 mei 2004 + BVR 22 juli 2005
Beroepsopleiding VDAB	Decreet 7 mei 2004
SYNTRA Vlaanderen	Decreet 7 mei 2004
- de ondernemersvorming	- BVR 23 februari 1999
- de voortgezette vorming	- BVR 4 april 2003
DKO, Deeltijds Kunstonderwijs	Decreet 31 juli 1990 Decreet van 10 juli 2007
Landbouwworming	Decreet 3 maart 2004
Sociaal-cultureel volwassenenwerk	Decreet 4 april 2003

Het AKOV, Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming (zie 1.2) legt zich onder meer toe op de kwaliteit en transparantie van EVC-trajecten. Een samenwerking met het EVC-werkveld is hierbij zeer belangrijk. Het AKOV heeft daarom **een Kennisnetwerk EVC** geactiveerd dat wordt aangestuurd door een Promotorenteam EVC. Het Promotorenteam EVC is actief sinds juni 2009. Het bestaat uit 23 leden die een representatieve vertegenwoordiging vormen voor het Kennisnetwerk. Tot het Kennisnetwerk kunnen alle aanbieders van trajecten van erkenning en/of herkenning van verworven competenties toetreden. De bedoeling is om expertise en goede praktijken op te bouwen en uit te wisselen rond kwaliteitsvolle erkenningsprocedures, kwaliteitscriteria en betrouwbare methodieken en instrumenten. Promotorenteam en Kennisnetwerk stellen daarnaast ook beleidsaanbevelingen op. Voor alle organisaties die professioneel betrokken zijn bij EVC werd een website ontwikkeld.

In de loop van 2010 wordt een traject opgestart binnen de sociaal-culturele sector om te komen tot een gedragen visie m.b.t. de kwalificatiestructuur en m.b.t. EVC. Er werd alvast een nieuw instrument Oscar ontwikkeld, dat de deelnemers aan het sociaal-cultureel jeugd- en volwassenenwerk een zicht moet geven op de competenties die ze verwerven doorheen het volgen van vormen en het opnemen van vrijwilligersfuncties en –taken.

In het kader van de uitvoering van het decreet op de Vlaamse kwalificatiestructuur zullen de erkende kwalificaties in een publiek consulteerbare **kwalificatiedatabank** worden geregistreerd. Voor de beroepskwalificaties wordt gezocht naar afstemming met COMPETENT, de databank met beroepscompetentieprofielen die de SERV en VDAB ontwikkelden.

Na initiatieven van de VLOR in 1993 en de Sociaal Economische Raad van Vlaanderen in 1995 heeft de samenwerking tussen onderwijs en het bedrijfsleven sinds 2001 meer structurele steun gekregen door middel van **convenants** met de sectoren over werkgelegenheid en opleiding. De verschillende engagementen die de sociale partners hebben opgenomen in het kader van de Competentieagenda, werden ook vastgelegd in 28 sectorconvenants, gebaseerd op het modelconvenant 2007-2009, dat is goedgekeurd door VESOC, Vlaams Sociaal-Economisch Overlegcomité op 11 mei 2007. Daarin wordt o.m. concreet gespecificeerd hoeveel plaatsen voor werkervaringen er komen in het deeltijds

onderwijs, hoeveel stageplaatsen in het voltijds onderwijs, hoeveel opleidingen er kunnen gevolgd worden, hoeveel banen gecreëerd, de waardering van verworven competenties e.a.. In een aantal gevallen leidt dit tot de onderhandeling van specifieke **onderwijsconvenants**.

7.2 Bevoegdheidsverdeling

Zie 7 inleiding.

7.3 Financiering

Inschrijvingsgeld

Voor het volgen van een opleiding **basiseducatie** moeten de cursisten geen inschrijvingsgeld betalen. De CBE's mogen enkel de kostprijs van het cursusmateriaal aanrekenen.

In de **CVO's** bedraagt het inschrijvingsgeld vanaf het schooljaar 2008-2009 1 euro per lestijd, begrensd op 400 euro per opleiding en per schooljaar of 1.200 euro binnen een periode van vier schooljaren voor de ganse opleiding. Voor een cursus NT2 is het standaardtarief een halve euro. Voor een opleiding in het studiegebied algemene vorming (tweedekansonderwijs) en voor de opleiding ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting geldt een volledige vrijstelling van inschrijvingsgeld. Verschillende doelgroepen zijn bovendien vrijgesteld van inschrijvingsgeld of genieten van een verminderd inschrijvingsgeld van 0,25 euro. Werknemers kunnen de helft van de inschrijvingskost betalen met opleidingscheques.

Voor niet-werkende werkzoekenden zijn alle **opleidingen van de VDAB** gratis. Dit geldt eveneens voor de webleercursussen, waarbij overigens ook andere werkloosheidscategorieën in aanmerking komen voor vrijstelling van de opleidingskost. Een werknemer die op eigen verzoek een opleiding volgt, betaalt enkel een vergoeding voor didactisch cursusmateriaal. Deze vergoeding bedraagt - naargelang de opleidingscategorie- 25, 40 of 50 euro/dag met een maximum van 250 euro per cursusreeks. Voor webleercursussen is de totale opleidingsprijs afhankelijk van de opleiding. Voor werkgevers geldt dat de prijs van de opleiding afhankelijk is van de gekozen opleiding, de duurtijd, de opleidingsplaats (bedrijf of VDAB-centrum), het aantal deelnemers, enz.. De prijs wordt contractueel vastgelegd in afspraak met de opleidingsverantwoordelijke van het betrokken VDAB-centrum. De prijs van een werknemersopleiding op vraag van de werkgever varieert van € 80 tot € 160 per individu en per opleidingsdag.

In de **ondernemersvorming van SYNTRA** verschillen de prijzen van langdurige en kortlopende opleiding naargelang de aard van de opleiding.

In de **landbouwworming** bepalen de centra zelf hoeveel inschrijvingsgeld zij vragen.

Voor de opleidingen van het **Deeltijds Kunstonderwijs** bedraagt het inschrijvingsgeld voor het schooljaar 2009-2010 56 euro voor jongeren (verminderd tarief: 36 euro) en 183 euro voor volwassenen (verminderd tarief: 106 euro). Dit bedrag wordt doorgestort aan het departement Onderwijs en Vorming. Verschillende doelgroepen kunnen genieten van een verminderd tarief.

Voor deelname aan het educatief aanbod van **sociaal-culturele volwassenenorganisaties** wordt doorgaans een kleine bijdrage gevraagd. Het bedrag ervan wordt bepaald door de aanbieder zelf.

Financiële steun aan cursisten

Het **Betaald Educatief Verlof** beoogt de sociale promotie van de werknemers uit de privé-sector. Hiertoe krijgen ze extra verlofuren voor de opleidingen die ze in hun vrije tijd volgen of wordt hen verlof toegekend om effectief de lessen bij te wonen, dit laatste als de lessen met de werkuren samenvallen.

Werknemers of interimkrachten, woonachtig in Vlaanderen of het Brussels Gewest (waar ook Actiris opereert), kunnen **opleidingscheques** aankopen ter waarde van maximum 250 € per kalenderjaar. Daarmee kunnen zij opleidingen betalen bij een erkend opleidingsverstrekker. De begunstigde zelf dient slechts de helft van het gevraagde bedrag aan opleidingscheques te betalen. Wie geen diploma algemeen, beroeps- of technisch secundair onderwijs heeft krijgt de opleidingscheques zelfs volledig terugbetaald. Wie geen diploma hoger onderwijs heeft en een hogere studie wil volgen die langer dan 1 jaar duurt (bachelor, lerarenopleiding of hoger beroepsonderwijs), en meer dan 250 euro onkosten heeft kan per kalenderjaar een extra tussenkomst van 250 euro opleidingscheques krijgen. Ook na een loopbaanbegeleiding is er voor sommige categorieën een bijkomende tegemoetkoming.

KMO's en zelfstandigen kunnen een "**KMO-portefeuille-steun**" krijgen. De ondernemer betaalt daarbij 50% van de dienstverlening zelf, met een maximum van € 5.000.

Voor werkzoekende cursisten voorziet de **VDAB** een aantal **vergoedingen**. Daarnaast zijn er tegemoetkomingen bij 'Leren op de werkvloer'.

Cursisten die minstens 18 jaar zijn en een **stageovereenkomst** hebben gesloten, waarbij zij een ondernemersopleiding in een SYNTRA-campus combineren met een praktische opleiding in een bedrijf naar keuze, ontvangen een stagevergoeding. Het bedrag is afhankelijk van de vooropleiding.

Aan de deelnemers van de **landbouwvorming** wordt een premie (van 6 euro per lesuur) als vergoeding voor sociale promotie toegekend.

Financiering/subsidiëring van de instellingen

De CBE's, centra voor basiseducatie en de CVO's, centra voor volwassenenonderwijs worden gesubsidieerd/gefinancierd door de overheid en kunnen beroep doen op leraarsuren en punten. Op basis van het aantal lesurencursist krijgen zij een aantal voltijdse equivalenten voor het aanwerven van leraars, een puntenenveloppe voor het aanwerven van ondersteunend personeel (en bestuurspersoneel voor de CVO's) en een werkingstoelage. Van de werkingstoelage (voor CBE's) of de werkingsmiddelen (CVO's) moet er 5% besteed worden aan kwaliteitszorg en aan de ontwikkeling van leermiddelen. Elk centrum heeft recht op één voltijdse functie van directeur. De CVO's genereren tevens werkingsmiddelen uit de inschrijvingsgelden van de cursisten, de evaluatie van cursisten die afstandsonderwijs hebben gevolgd of cursisten die in het studiegebied algemene vorming een evaluatie ondergaan zonder opleiding gevolgd te hebben.

De consortia volwassenenonderwijs krijgen samen een subsidie voor personeelskosten, werkingskosten en investeringen van ten minste 3,017 miljoen euro. Daarvan dient 650.000 euro aangewend voor de ondersteuning en coördinatie van de uitwerking van een onderwijs- en vormingsbeleid voor gedetineerden, het detecteren van hun onderwijs- en opleidingsbehoeften en begeleiding van hun onderwijstraject. De resterend hoofdbedrag van de subsidie zal verdeeld worden onder de consortia volwassenenonderwijs op basis van het totale volume lesurencursist gegenereerd door de aangesloten centra bij het consortium.

Het VOCVO, Vlaams Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs ontvangt een jaarlijkse subsidie voor personeelskosten, werkingskosten en investeringen.

De werking (en **beroepsopleiding**) van de **VDAB** wordt grotendeels gefinancierd door de Vlaamse overheid. In dit kader sluit de VDAB met de Vlaamse Regering een Beheersovereenkomst af. Naast de dotatie van de Vlaamse Gemeenschap zijn er ook inkomsten van de Europese Unie en uit facturatie aan werkgevers.

Het agentschap **SYNTRA Vlaanderen** wordt gesubsidieerd door de Vlaamse overheid - beleidsdomein Werk en ontvangt ook Europese en Vlaamse middelen voor specifieke projecten. Het subsidieert de 5 erkende centra voor vorming van zelfstandigen en KMO (SYNTRA). De centra

ontvangen een werkings- en een investeringssubsidie. Ze moeten hun subsidies aanvullen met eigen middelen hoofdzakelijk te verwerven via inschrijvingsgelden van cursisten.

De academies voor deeltijds kunstonderwijs ontvangen een lesurenpakket op basis van het leerlingenaantal geteld op 1 februari van het voorafgaande schooljaar. Daarnaast betaalt de Vlaamse Gemeenschap ook werkingsmiddelen uit.

De sociaal-culturele organisaties krijgen een enveloppesubsidiëring.

- De enveloppe die **verenigingen en gespecialiseerde vormingsinstellingen** krijgen, bestaat uit een basisbedrag en een variabel bedrag. Het oorspronkelijke subsidiebedrag werd vastgesteld op basis van de grootte van de organisaties. Dit bedrag kan vermeerderen of verminderen op basis van de beoordeling van de werking van deze organisaties onder meer op basis van een visitatiebezoek door een gemengde commissie met vertegenwoordigers van het Agentschap Sociaal-cultureel werk voor Jeugd en Volwassenen én externe deskundigen. Een organisatie met een positieve eindbeoordeling kan een aanvullend subsidiebedrag krijgen als ze wil inspelen op door de Vlaamse overheid bepaalde beleidsprioriteiten. Deze prioriteiten worden vastgelegd na een maatschappelijk debat over behoeften die door de sector worden signaleerd en beleidsintenties van de Vlaamse overheid zelf.
- **De bewegingen** krijgen een bedrag op basis van de beoordeling van hun aanvraagdossier. In het decreet staan minimum- en maximumbedragen per organisatie ingeschreven. De Minister beslist over het bedrag op basis van een advies van een adviescommissie.
- **De volkshogescholen** krijgen vanaf 2005 max. 1,5 euro per inwoner in hun werkgebied (en minimum 500.000 euro), onafhankelijk van de beoordeling van hun werking.
- Naast het subsidiebedrag dat de sociaal-culturele volwassenenorganisaties van de minister van Cultuur krijgen, hebben zij meestal ook eigen inkomsten (zoals bijdragen van deelnemers en giften) én andere subsidies. Het gaat o.a. om provinciale subsidies, subsidies van andere Vlaamse of federale ministers (als het thema of de doelgroep van de organisatie aansluit bij een ander beleidsdomein) en Europese projectsubsidies.

7.4 Programma's en aanbieders

Doelstellingen

Het **volwassenenonderwijs** heeft als doelstelling enerzijds de cursisten de kennis, vaardigheden en attitudes bij te brengen die nodig zijn voor de persoonlijke ontwikkeling, het maatschappelijk functioneren, het verder deelnemen aan onderwijs, het uitoefenen van een beroep of het beheersen van een taal en anderzijds de cursisten in staat te stellen erkende studiebewijzen te behalen.

De beroepsopleiding van de VDAB stelt drie doelstellingen centraal met het oog op de levenslange en duurzame inschakeling op de arbeidsmarkt:

- het stimuleren, organiseren en bevorderen van de competentieontwikkeling en –erkenning van werkzoekenden inzonderheid door de inrichting van competentiecentra, de erkenning van de verworven competenties en de organisatie van opleidingen;
- het verschaffen, organiseren en bevorderen van beroepsopleidingen en de bijhorende begeleiding van werkzoekenden en werknemers in opleidingscentra en/of op de werkvloer;
- het toekennen van tegemoetkomingen (inzonderheid opleidingscheques) voor opleidingen.

Ingevolge de beheersovereenkomst moet de VDAB een oververtegenwoordiging van de volgende **kansengroepen** in zijn aanbod bereiken: alloctonen, arbeidsgehandicapten, ouderen, kortgeschoolden. Dit impliceert dat de competentiecentra hun processen op methodologisch vlak aan deze nieuwe klanten aanpassen met focus op een gepaste kanalenmix.

Met de **ondernemersvormingen** wil SYNTRA Vlaanderen kwalitatieve en specifieke beroepsopleidingen organiseren voor jongeren en volwassenen die een professionele loopbaan willen

uitbouwen als zelfstandige of binnen de sector van de kleine en middelgrote ondernemingen en zo het ondernemerschap bevorderen als essentiële factor tot sociaal-economische ontwikkeling. Die beroepsopleidingen worden modulair georganiseerd op verschillende niveaus, met afwisseling van werk en vorming zodat de deelnemers het voor hen meest geschikte pakket kunnen samenstellen.

Het **DKO, deeltijds kunstonderwijs** komt tegemoet aan de algemene kunstzinnige belangstelling van de leerlingen, biedt de mogelijkheid tot artistieke creatie, leert kunst ontdekken en bereidt jongeren voor op het hoger kunstonderwijs.

De **landbouwvorming** is gericht op allen die professioneel actief zijn in de land- en tuinbouwsector en de bedrijfsverzorgingsdiensten (zelfstandige eigenaars, hun medewerkende gezinsleden, werknemers, aannemers), bloemisten en tuinaannemers; werknemers van groendiensten van openbare besturen; erkende verkopers en gebruikers van fytoproducten en de erkende gebruikers van biociden voor gebruik in de landbouw; imkers. Voor hen die willen gaan werken in deze sectoren worden startersopleidingen georganiseerd. Voor hobbylandbouwers zijn er korte vormingsactiviteiten.

Het **sociaal-cultureel volwassenenwerk** wil bijdragen tot de evenwichtige ontplooiing van ieder individu, de ontwikkeling van competenties, zingeving en emancipatie en zo bijdragen tot cultuuropbouw, tot maatschappelijke integratie en tot de realisatie en de versteviging van een democratische samenleving.

Toelatingsvoorwaarden

Om toegelaten te worden tot een opleiding van de **basiseducatie** moet een cursist voldaan hebben aan de deeltijdse leerplicht (dus 18 jaar zijn). Voor de opleiding alfabetisering Nederlands 2^e taal, Nederlands 2^e taal of talen, moet een cursist voldaan hebben aan de voltijdse leerplicht, dus op het ogenblik van de inschrijving 16 of 15 jaar zijn en de eerste twee leerjaren van het voltijds secundair onderwijs hebben gevolgd. Tot de opleidingen Nederlands 2^e taal kunnen echter voortaan ook 12- tot 16-jarige leerlingen uit het voltijds secundair onderwijs worden toegelaten, maar enkel buiten de lesuren van hun secundaire school. Die bijkomende opleiding is voor hen gratis.

Om toegelaten te worden tot **het secundair volwassenenonderwijs** moet de cursist voldaan hebben aan de voltijdse leerplicht (uitgezonderd voor de opleidingen Hebreeuws). Voor de opleidingen algemene vorming dient de cursist voldaan te hebben aan de deeltijdse leerplicht.

Alleen de **Huizen van het Nederlands** mogen de intake, testing en doorverwijzing organiseren en coördineren van cursisten NT2 in het studiegebied Nederlands als tweede taal die niet over een studiebewijs NT2 beschikken.

De **beroepsopleidingen van de VDAB** staan open voor elke volwassene -zonder onderscheid van nationaliteit. Door middel van voordelen en begeleiding worden kansengroepen in het bijzonder aangespoord om de opleidingen te volgen. Voor bepaalde opleidingen stelt men hogere toelatingsvoorwaarden en moet men tevens slagen voor selectieproeven. Sedert het schooljaar 2007-2008 zijn de competentiecentra ook toegankelijk voor scholen met hun leerlingen à rato van 72 uren per leerling en binnen een afgesproken planning.

Cursisten die de **ondernemersopleiding bij SYNTRA Vlaanderen** willen volgen moeten voldaan hebben aan de leerplicht en moeten ofwel voldoende vooropleiding hebben (bv. in de leertijd) of voldoende beroepservaring in het beroep dat onderwerp is van hun ondernemersvorming. Indien hieraan niet voldaan is, kan praktijkervaring opgedaan worden door het volgen van een aanvullende praktijkopleiding of een praktijkstage via een stageovereenkomst. Voor bepaalde opleidingen worden hogere toelatingsvoorwaarden inzake vooropleiding gesteld.

Het **DKO, deeltijds kunstonderwijs** kent een organisatiestructuur met verschillende niveaus die in een hiërarchische verhouding tot elkaar staan; men kan bv. niet met een specialisatiecursus

aanvangen zonder voldoende opleiding op een lager niveau te hebben gevolgd. Op voorwaarde dat de vereiste minimumleeftijd voor de studierichting bereikt is, start een leerling in principe in het eerste leerjaar van de gekozen optie. Om naar een volgend leerjaar over te gaan, moet de leerling geslaagd zijn voor de proeven van het gevolgde jaar.

Voor de **landbouwvorming** mogen de deelnemers bij aanvang van de opleidingen niet meer leerplichtig zijn.

In het **sociaal-cultureel volwassenenwerk** gelden geen specifiek toelatingsvoorwaarden.

Opleidingsaanbod

In de **basiseducatie** omvatten de leergebieden Nederlands, talen, wiskunde, maatschappijoriëntatie en informatie- en communicatietechnologie opleidingen die georganiseerd worden op het niveau van het lager onderwijs en de eerste graad van het voltijds secundair onderwijs, met dezelfde eindtermen en ontwikkelingsdoelen. De leergebieden alfabetisering Nederlands tweede taal en Nederlands tweede taal in de basiseducatie omvatten opleidingen die georganiseerd worden op het niveau richtgraad 1 van het Europese referentiekader voor vreemde talen. Daarvoor worden basiscompetenties vastgelegd. De opleidingen zijn modulair.

Het **secundair volwassenenonderwijs** omvat opleidingen die georganiseerd worden op het niveau van de 2^e en 3^e graad van het voltijds secundair onderwijs, met uitzondering van de studiegebieden Nederlandse tweede taal, talen richtgraad 1 en 2 en talen richtgraad 3 en 4 die gerangschikt worden volgens het Europees referentiekader voor moderne vreemde talen. Er zijn in het totaal 31 studiegebieden.

- Binnen het studiegebied 'algemene vorming' worden ook de opleidingen van het vroegere **tweedekansonderwijs** aangeboden. Deze opleidingen bieden volwassenen van minimum 18 jaar de kans om nog een diploma secundair onderwijs te behalen. De centra voor volwassenenonderwijs richten zelf de examens in en reiken het diploma secundair onderwijs uit.
- Voor de opleidingen van het studiegebied algemene vorming gelden dezelfde **eindtermen** of specifieke eindtermen als voor de overeenkomstige studierichtingen in het voltijds secundair onderwijs. De eindtermen worden vastgelegd per opleiding.
- Voor de opleidingen van de andere studiegebieden gelden dezelfde specifieke eindtermen en erkende beroepskwalificaties als voor de overeenkomstige studierichtingen in het voltijds secundair onderwijs waarmee zij geconcordeerd zijn.
- Voor de opleidingen van de studiegebieden in het secundair volwassenenonderwijs waarvoor in het secundair onderwijs geen overeenkomstige studierichtingen of specifieke eindtermen zijn, worden per opleiding **basiscompetenties** vastgelegd. De basiscompetenties die worden vastgelegd voor opleidingen. In de goedgekeurde opleidingsprofielen voor het secundair volwassenenonderwijs zijn bepaalde sleutelvaardigheden opgenomen.
- **Sleutelvaardigheden** zijn cognitieve, psycho-motorische of affectieve vaardigheden die tot de kern van een beroep behoren, maar ruimer gaan en bijdragen tot de algemene persoonsvorming van een cursist. Die moeten worden nagestreefd. Het centrumbestuur zal de verdeling per module moeten doorvoeren en opnemen in het leerplan.

De **VDAB** organiseert honderden praktijkgerichte beroepsopleidingen, in zowat alle mogelijke beroepsdomeinen, met daarnaast opleidingen Nederlands als 2^e taal en ICT-opleidingen. De opleidingen worden zowel tijdens werkuren als 's avonds of op zaterdagen gegeven en kunnen verschillende organisatievormen aannemen, zoals opleidingen in VDAB-opleidingscentra of bij derden, stages in ondernemingen, opleidingen in een erkend centrum, individuele beroepsopleiding in een onderneming of onderwijsinrichting en webleren.

- **Leren op de werkvloer** kan via cursistenstages als vast onderdeel van elke reguliere opleiding in een competentiecentrum; via een IBO, individuele beroepsopleiding in de

onderneming; of via een instapopleiding, een bedrijfsgerichte afwerking van een beroepsopleiding of studie met een duur van 2 maanden. Na deze opleidingen is het bedrijf verplicht om de cursisten een contract voor onbepaalde duur te geven.

De **ondernemersvorming** omvat verschillende soorten opleidingen (naast de leertijd, zie 4.2).

- De **ondernemersopleiding** bereidt de deelnemers voor op het algemene, technische, commerciële, financiële en administratief beheer van een zelfstandig beroep of een kleine of middelgrote onderneming. Ze duurt 1 tot 3 jaar en bestaat uit cursussen bedrijfsbeheer en modulaire cursussen beroepskennis. Ze kan worden gecombineerd met een stageovereenkomst waarbij de cursist voltijds of deeltijds praktijkopleiding in een onderneming krijgt, begeleid door een leertrajectbegeleider. De stageovereenkomst duurt minimaal 6 maanden en maximaal tot de einddatum van de ondernemersopleiding.
- De **opleiding 'bedrijfsbeheer'** duurt 1 jaar en leidt tot een getuigschrift 'basiskennis van bedrijfsbeheer', vereist voor een vestigingsattest. Sinds 2008 kan dit getuigschrift ook via E-learning worden behaald. De opleiding **'bedrijfsmanagement voor KMO'** is bestemd voor bedrijfsleiders of leidinggevende functies en vereist een hogere vooropleiding
- **Een 80-tal gecertificeerde bijscholingen** waarvoor de Vlaamse overheid een specifiek diploma of getuigschrift aflevert. In de meeste gevallen dient hier een examen te worden afgelegd. Het betreft bijscholingen in snel evoluerende beroepen zoals preventieadviseur, energiedeskundige,... of bijkomende specialisaties of kwalificaties zoals kleuradviseur, schoonheidsspecialiste,...Ze worden ontwikkeld en continue bewaakt in samenspraak met de beroepsfederaties.
- Daarnaast zijn er nog 350 verschillende **niet-gecertificeerde bijscholingen** gericht op zelfstandige ondernemers, KMO's en naaste medewerkers. Alsook opleidingen op maat.

De **landbouwworming** omvat starterscursussen, vormingscursussen, stages, korte vormingsactiviteiten en vervolmakingsdagen.

Het **DKO, deeltijds kunstonderwijs** biedt opleidingen aan in de beeldende kunst, muziek, woordkunst en dans. Een lestijd duurt 50 minuten in de studierichting beeldende kunst en 60 minuten in de andere studierichtingen. De leertrajecten volgen een volledig schooljaar van maximaal 40 weken dat duurt van 1 september tot 30 juni.

Het aanbod aan leeractiviteiten van **sociaal-culturele volwassenenorganisaties** is zeer divers. (Zie websites).

Kwalificaties

In de **basiseducatie** reikt een CBE een deelcertificaat uit ter bekrachtiging van een module, een certificaat ter bekrachtiging van een opleiding.

In het **secundair volwassenenonderwijs** reikt een CVO een attest uit ter bekrachtiging van een eenheid van een voorlopig modulair structuurschema, een deelcertificaat voor een module en een certificaat voor een opleiding. Daarnaast kan binnen het studiegebied algemene vorming een diploma worden uitgereikt (en mits bezit van een diploma SO ook voor sommige andere opleidingen).

Binnen de **VDAB** bestaan verschillende soorten VDAB-certificaten o.m. met aanvullende certificaten van een sector, een bedrijf of met een aanvullend wettelijk certificaat.

Ook de ondernemersopleiding van SYNTRA-Vlaanderen reikt verschillende studiebewijzen uit.

- Wie in een **ondernemersopleiding** slaagt voor de cursus beroepskennis én de cursus bedrijfsbeheer ontvangt een diploma dat beantwoordt aan de eisen van de vestigingswet zowel voor de vereiste beroepskennis als voor het bewijs van basiskennis van bedrijfsbeheer.
- Wie enkel slaagt voor de cursus beroepskennis ontvangt een getuigschrift beroepskennis en praktijk dat voldoet voor de vereiste beroepskennis.

- Wie enkel slaagt voor de cursus bedrijfsbeheer ontvangt een getuigschrift van basiskennis van bedrijfsbeheer, waarmee men voldoet aan de vereisten van bedrijfsbeheer.
- Gecertificeerde bijscholingen die aansluiten op een ondernemingsopleiding leiden tot een officieel getuigschrift van de Vlaamse Gemeenschap.
- Niet-gecertificeerde bijscholingen (actuele thema's, taalcursussen, thema's uit bedrijfsbeheer en management, nieuwe reglementering...) leveren een attest van het organiserend SYNTRA op.

Cursussen in de landbouw kunnen een getuigschrift opleveren. Een succesvolle opleiding voor starter in land- en tuinbouw leidt tot een installatieattest. Dat geldt tevens als voldoende bewijs van de basiskennis van het bedrijfsbeheer, voor de inschrijving bij de Kruispuntenbank van ondernemingen.

In het DKO ontvangt de cursist bij het succesvol beëindigen van elke graad een attest of getuigschrift. Dit heeft geen 'civiel effect', maar toont enkel aan dat men een bepaald niveau aan kan.

SoCiuS heeft een portfolio ontwikkeld, een verzamel- en documentatiemap voor niet- en informele leerervaringen in het erkende en/of gesubsidieerde **sociaal-cultureel volwassenenwerk** en jeugdwerk. In het portfolio worden twee types documenten gebruikt. Enerzijds documenten waarbij de competenties geïnventariseerd en gedocumenteerd worden, anderzijds bewijzen waarbij de competenties ook getest worden op basis van autonome of publieke standaarden. Het portfolio kreeg de naam Oscar. Oscar ondersteunt het (h)erkennen van verworven competenties (EVC) in het sociaal-cultureel jeugd- en volwassenenwerk.

7.5 Kwaliteitsborging

Ook in het **volwassenenonderwijs** en het **deeltijds kunstonderwijs** worden door de onderwijsinspectie (zie 1.4) regelmatig doorlichtingen georganiseerd. Het **VOCVO, Vlaams Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs** ondersteunt alle CBE's en die CVO's die niet ondersteund worden door de netgebonden **pedagogische begeleidingsdiensten**. Het VOCVO en de pedagogische begeleidingsdiensten zullen 20 % van de hun toegekende middelen dienen aan te wenden voor de gezamenlijk kennis- en expertiseontwikkeling in het volwassenenonderwijs.

Sinds 2009 staat het nieuwe agentschap voor kwaliteitszorg in onderwijs en vorming AKOV (zie 1.2) in voor het kwaliteitszorgsysteem voor trajecten die leiden naar bewijzen van erkende kwalificaties, ook voor de **beroepsopleiding van de VDAB** en de **vormingstrajecten van SYNTRA**. In de ondernemersvorming is integrale kwaliteitszorg sinds 2001 structureel ingebed in het SYNTRA-netwerk. Voor kritische zelfevaluatie binnen de centra wordt het PROZA kwaliteitsinstrument versie VIZO gebruikt. De evaluatie van het kwaliteitsproces wordt opgevolgd door een interne visitatiecommissie. Daarnaast zijn er resultaatsmetingen door een extern onderzoeksbureau.

In de **landbouwworming** staat de afdeling Duurzame Landbouwwontwikkeling van het Departement Landbouw en Visserij in voor de erkenning van de organisatoren (de erkende centra) en inspecties ter plaatse.

De organisaties die gesubsidieerd worden op het decreet betreffende **het sociaal-cultureel volwassenenwerk** worden verondersteld in hun werking rekening te houden met principes van integrale kwaliteitszorg en zorg te dragen voor professionalisering en professionaliteit. De manier waarop ze dit doen vormt een onderdeel van de evaluatie van hun werking door de administratie. Het Agentschap Sociaal-cultureel werk voor Jeugd en Volwassenen beoordeelt de werking van de organisaties onder meer op basis van de jaarlijkse verantwoordingsdocumenten en d.m.v. een visitatiebezoek door een gemengde commissie. **SoCiuS**, het steunpunt voor sociaal-cultureel volwassenenwerk, begeleidt de toepassing van kwaliteitszorg in de sector. SoCiuS heeft een bijscholingsaanbod en organiseert intervisiebijeenkomsten, collegagroepen en werkplaatsen. Speciale aandacht krijgen o.a. de thema's 'interculturaliseren' en 'gemeenschapsvorming en maatschappelijke

activering'. In de periode 2008-2010 ontwikkelt SoCiuS deskundigheid en kennis over kansengroepen met betrokkenheid van ervaringsdeskundigen en de wetenschappelijke wereld. Het steunpunt verzorgde ondertussen reeds twee publicaties rond het educatief werken met ouderen en een rond het educatief werken met personen met een handicap.

7.6 Begeleiding

Er van uitgaande dat elk talent telt werd op 14 mei 2007 **de Competentieagenda 2010** goedgekeurd door de Vlaamse Regering en de sociale partners, gericht op het ontdekken, ontwikkelen en inzetten van de competenties van studenten, werkzoekenden en werknemers. De agenda doet beroep op de verantwoordelijkheid van zowel het individu, de werkgevers, sociale partners, sectoren, onderwijs als aanbieders van opleiding en loopbaandienstverlening. Voor de 10 prioriteiten van de competentieagenda werden actielijnen uitgewerkt, waarvoor in totaal 38 miljoen euro werd uitgetrokken.

Eind juni 2005 heeft de Vlaamse Regering een '**Strategisch Plan Geletterdheid Verhogen**' goedgekeurd. Het leidde tot een operationeel plan waarin heel wat partners betrokken werden: de opleidingenverstrekkers (VDAB, SYNTRA, CBE's, Centra voor Basiseducatie en CVO's, Centra voor Volwassenenonderwijs en het leerplichtonderwijs), de werkgevers en werknemers en welzijnsorganisaties. Het plan loopt af in 2011. Het wordt dan geëvalueerd als basis voor een nieuw plan.

Op 8/12/2000 keurde de Vlaamse Regering een **strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden** goed om de hulp- en dienstverlening aan gevangenen uit te breiden en te verbeteren met een degelijk aanbod van hulpverlening, vorming, beroepsopleiding, onderwijs, sport en ontspanning. In de operationele plannen is o.m. voorzien in individuele arbeidstrajectbegeleiding.

De **8 Huizen van het Nederlands** brengen het volledige aanbod Nederlands Tweede taal (NT2) in hun werkingsgebied in kaart, evenals de noden van anderstaligen op zoek naar een cursus. Na een professionele en eenvormige intakeprocedure, oriënteren zij de anderstaligen naar het meest geschikte cursusaanbod Nederlands. Dankzij een speciaal hiertoe ontwikkeld cursistenregistratiesysteem informeren zij de overheid over de bestaande behoeften, eventuele wachtlijsten, doorstroming en uitval. Enkel de Huizen van het Nederlands zijn bevoegd voor de organisatie en coördinatie van de intake, testing en doorverwijzing van cursisten die niet beschikken over een studiebewijs NT2.

Uitgaand van de noden van de cursist **basiseducatie** wordt een individueel plan opgesteld in overleg tussen de cursist en de begeleider. Een CBE kan maximaal 10 % van het aantal erkende deelnemersuren aanwenden voor de individuele begeleiding van cursisten in het kader van remediëring en logopedische begeleiding of binnen een openleercentrum. Ter verkenning van de onderwijsbehoeften van cursisten, een exemplarische kennismaking met inhouden en werkwijzen van de opleidingen en ter stimulering van verdere vervolmaking van cursisten kan een CBE ook activerings- en keuzebegeleidingsactiviteiten organiseren. De basiseducatie werkt samen met de VDAB, voor opleidingen basisvaardigheden op de werkvloer of voor de remediëring van rekenen tijdens beroepsopleidingen. Vanaf 1 januari 2008 kunnen speciale onderwijsleermiddelen (SOL) worden toegekend aan de CBE's en CVO's, met name voor doventolkenondersteuning en aanpassing van lesmateriaal voor personen met visuele beperkingen.

VDAB-loopbaanbegeleiders helpen bij maken van loopbaankeuzes en het opstellen van een persoonlijk ontwikkelingsplan. Voor werklozen biedt de VDAB de mogelijkheid tot trajectbegeleiding met o.m. kwalificerende intake, profielbepaling, sollicitatietraining, opleiding en begeleiding. Voor langdurig werkzoekenden doet de VDAB ook beroep op externe organisaties voor de

trajectbegeleiding en zorgt dan zelf enkel voor de trajectbepaling. Naast trajectbegeleiding, kan een werkloze in zijn zoektocht naar een gepaste job via de VDAB-website ook een beroep doen op de CO.BR.A.-databank (Competentie- en BeroepenRepertorium voor de Arbeidsmarkt) die 550 beroepenfiches bevat.

7.7 Leraren and trainers

De personeelsleden van de **Centra voor Basiseducatie** ressorteren voortaan onder onderwijs maar met een statuut als contractuele personeelsleden. Voor hun arbeidsvoorwaarden werd wel een specifieke cao gesloten.

Het personeel in de **CVO, Centra voor Volwassenenonderwijs** valt onder de decreten rechtspositie van het onderwijzend personeel. Omdat het volwassenenonderwijs ten laatste tegen 2012 volledig modulair zal worden georganiseerd zal deze regelgeving worden aangepast aan de modulaire structuur. Het administratief personeel wordt gevoelig uitgebreid en het bestuurs- en omkaderend personeel zal kunnen worden aangesteld op basis van een puntenenveloppe.

VDAB-opleiders (“instructiepersoneel”) worden doorgaans gerekruteerd als vakmensen uit de bedrijfswereld), maar VDAB werft ook lesgevers aan die een lerarenopleiding hebben gevolgd. Behalve door instructeurs worden de cursisten ook begeleid door klantenconsulenten, lesgevers sollicitatievoorbereiding en lesgevers Nederlands als tweede taal. De VDAB beschikt over een eigen opleidingsdienst die o.a. zorgt voor de initiële en voortgezette opleiding van de instructeurs.

De stageovereenkomst van **de ondernemersopleiding** wordt begeleid door een leertrajectbegeleider. SYNTRA Vlaanderen organiseert voor de lesgevers een initiële bijscholing van 120 uur, waarbij de klemtoon ligt op pedagogisch-didactische elementen. Verder worden regelmatig periodieke bijscholingen georganiseerd (zie ook 4.2.6).

Leraars in het **DKO** dienen over een specifiek, vereist bekwaamheidsbewijs te beschikken. Voor bijna alle vakken in het DKO zijn deze vereiste bekwaamheidsbewijzen vastgelegd. Het betreft specifieke basisdiploma's van kunstopleidingen, aangevuld met een lerarenopleiding.

De opleiding van lesgevers voor de **landbouwworming** wordt via de vervolmakingsdagen gesubsidieerd door het Vlaamse Gewest. Daarnaast doen de centra ook beroep op lesgevers met een diploma van leerkracht. De Afdeling Duurzame landbouwonwikkeling zorgt voor inspecties ter plaatse.

De educatieve medewerkers in de instellingen van het **sociaal-cultureel volwassenenwerk** dienen niet over een specifiek diploma te beschikken. SoCiuS, het steunpunt voor sociaal-cultureel volwassenenwerk, biedt bijscholing aan en organiseert intervisiebijeenkomsten, collegagroepen en werkplaatsen. Speciale aandacht krijgen de thema's 'interculturaliseren' en 'gemeenschapsvorming en maatschappelijke activering'. Samen met de cel voor kwaliteitszorg Kwasimodo begeleidt het Steunpunt de toepassing van kwaliteitszorg in de sector.

BIBLIOGRAFISCHE REFERENTIES EN WEBSITES

Statistische bronnen waaruit alle hier vermelde cijfers afkomstig zijn:

- Statistisch Jaarboek van het Vlaams onderwijs 2008-2009
- Vlaams onderwijs in beeld 2008-2009
- Vlaams onderwijs in cijfers 2008-2009
- Alle te downloaden op: <http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistieken/>
- Statistieken van de studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR): <http://aps.vlaanderen.be>
- VRIND 2009 (Vlaamse Regionale Indicatoren):
<http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/Pages/2009-07-01-vrind2009.aspx>

Federale niveau

- Militaire opleiding: <http://www.mil.be>
- Federale politieopleiding: <http://www.police.ac.be>
- Raad van State: <http://www.raadvanstate.be/>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming: <http://www.ond.vlaanderen.be/>

- Beleidsnota Onderwijs en Vorming 2008-2009 van de Vlaamse minister van Onderwijs: <http://www.ond.vlaanderen.be/beleid/>
- Beleidsdomeinspecifieke bijdrage van de Vlaamse administratie aan het regeerprogramma van de aantredende Vlaamse Regering, mei 2009: <http://www.vlaanderen.be/w3vlaanderen/Bijdrageregeerakkoord2009/36OV.pdf>
- Nieuwsbrieven van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming: <http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws>
- Edulex, de databank met wet- en regelgeving: <http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/>
- Wetwijs, de webgids voor schooladministratie: <http://www.ond.vlaanderen.be/wetwijs/>
- Eindtermen, ontwikkelingsdoelen en basiscompetenties: <http://www.ond.vlaanderen.be/dvo/>
- Onderwijsinspectie: <http://www.ond.vlaanderen.be/inspectie/>
- Lokaal flankerend onderwijsbeleid: <http://www.ond.vlaanderen.be/lokaalbeleid/>
- LOP's, Lokale Overlegplatforms: <http://www.ond.vlaanderen.be/GOK/lop/>
- GOK, gelijke onderwijskansenbeleid: <http://www.ond.vlaanderen.be/GOK/>
- School/studietoelagen: <http://www.ond.vlaanderen.be/studietoelagen/>
- Basisonderwijs: <http://www.ond.vlaanderen.be/basisonderwijs/>
- Secundair onderwijs: <http://www.ond.vlaanderen.be/secundair/>
- Hoger onderwijs: <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/>
- Studiegelden hoger onderwijs: <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/werken/studentadmin/mededeling-gegevensbeheer/md20090325studiegeld0910.htm>
- Deeltijds kunstonderwijs: <http://www.ond.vlaanderen.be/dko/>
- Onderwijsarbeidsmarktrapporten: <http://onderwijs.vlaanderen.be/beleid/personeel/>
- OBPWO, Onderwijskundig beleids- en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek: <http://www.ond.vlaanderen.be/obpwo/>
- Steunpunt SSL 'studie- en schoolloopbanen': <http://www.steunpuntloopbanen.be/>
- Databank onderwijsliteratuur ADIOV: <http://www.ond.vlaanderen.be/adiov/>
- CLB's: <http://www.ond.vlaanderen.be/CLB/>

VLOR, Vlaamse Onderwijsraad: <http://www.vlor.be/>

Onderwijsnetten en koepelorganisaties

- GO!, onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap: <http://www.gemeenschapsonderwijs.be>
- Gesubsidieerd officieel onderwijs – steden en gemeenten, OVSG, 'Onderwijssecretariaat van de steden en gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap': <http://www.ovsg.be>
- Gesubsidieerd officieel onderwijs – provincies, Provinciaal Onderwijs Vlaanderen: <http://www.pov.be>

- Gesubsidieerd vrij katholiek onderwijs, VSKO, Vlaams Secretariaat van het Katholiek Onderwijs: <http://ond.vsko.be>
- Nederlandstalig onderwijs in Brussel, VGC, Vlaamse Gemeenschapscommissie: <http://www.vgc.be/onderwijs>
- IPCO, Inrichtende machten van vrije protestants-christelijke onderwijsinstellingen: <http://www.ipco.be>
- VOO, Vlaams Onderwijs Overlegplatform: <http://www.voo.be>
- Federatie van Rudolf Steinerscholen: <http://www.steinerscholen.be>
- FOPEM, Federatie van Onafhankelijke Pluralistische Emancipatorische Methodescholen: <http://users.skynet.be/fopem>
- OKO, Overlegplatform van FOPEM, VOO, Federatie Steinerscholen, IPCO: <http://www.oko.be/>

Hoger onderwijs

- Hogeronderwijsregister <http://www.hogeronderwijsregister.be>
- NARIC, National Academic Recognition Information Centre: <http://www.ond.vlaanderen.be/naric/>
- VLIR, Vlaamse Interuniversitaire Raad: <http://www.vlir.be/>
- VLHORA, Vlaamse Hogescholenraad: <http://www.vlhora.be/>
- NVAO, Nederlands-Vlaams Accreditatie Orgaan: <http://www.nvao.net/>

Stelsel van leren en werken

- <http://www.ond.vlaanderen.be/secundair/lerenenwerken/>
- <http://www.lerenenwerken-dbo.be/>
- <http://www.ond.vlaanderen.be/werkplekieren/>
- SYNTRA: <http://www.syntra.be/>

Beroepsopleiding

- DBO, Dienst Beroepsopleiding: <http://www.ond.vlaanderen.be/dbo/>
- Beroepsopleiding VDAB: <http://vdab.be/>
- Ondernemersvorming SYNTRA-Vlaanderen: <http://www.syntra.be/>
- Competento, Kenniscentrum voor ondernemerscompetenties: <http://www.competento.be>
- RTC's, Regionale Technologische centra: <http://www.ond.vlaanderen.be/rtc/>
- SERV, Sociaal-economische Raad van Vlaanderen: <http://www.serv.be/>
- Sectorconvenants: http://www.werk.be/beleid/sectoraal_beleid/sectorconvenants/
- ESF-Agentschap Vlaanderen: <http://www.esf-agentschap.be>
- Landbouwvorming: <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?fid=36>

Volwassenenonderwijs

- Volwassenenonderwijs: <http://www.ond.vlaanderen.be/volwassenenonderwijs/>
- Basiseducatie: <http://www.basiseducatie.be/>
- VOCVO: <http://www.vocvo.be>
- ERSV's, Erkende Regionale Samenwerkingsverbanden: [http://www2.vlaanderen.be/werk/ersv_index"ERSV"](http://www2.vlaanderen.be/werk/ersv_index)

Sociaal-cultureel volwassenenwerk

- Agentschap Sociaal-cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen: <http://www.sociaalcultureel.be/>
- SoCiuS: <http://www.socius.be/>
- Vormingsaanbod: <http://www.prettiggeleerd.be>
- Strategisch plan hulp en dienstverlening aan gedetineerden: <http://wvg.vlaanderen.be/welzijnjustitie/gedetineerden/stratplan.htm>

Competenties

- Portfolio 'mijn loopbaan': <http://www.my-digital-me.be/>

- <http://www.wordwatjewil.be/>
- CO.BR.A.-databank (COmpetentie- en BeroepenRepertorium voor de Arbeidsmarkt): <http://vdab.be/cobra/>
- Competentieagenda: <http://www.werk.be/beleid/competentiebeleid/competentieagenda/>

EVC

- Portaalsite EVC: <http://www.vlaanderen.be/evc>
- Kenniscentrum EVC: <http://www.kenniscentrumevc.nl/>
- EVC in het sociaal-cultureel werk: http://www.socius.be/?action=publicatie_list&thema=165
- Sociaal-cultureel werk OSCAR: <http://www.oscaronline.be/>
- <http://www.ervaringsbewijs.be/>

Geletterdheid

- Strategisch plan geletterdheid verhogen: <http://www.ond.vlaanderen.be/geletterdheid/plan/default.htm>
- Huizen van het Nederlands: <http://www.huizenvanhetnederlands.be/>

Begeleiding inzake studie- en beroepskeuze

- CLB, centra voor leerlingenbegeleiding: <http://www.ond.vlaanderen.be/clb/>
- Jaarlijkse SID-in's <http://www.ond.vlaanderen.be/sidin/>
- Beroepenhuis <http://www.beroepenhuis.be/>
- SERV studiekeuze-instrument <http://www.durvers.be>.
- Onlineportfolio leer- en arbeidsloopbaan <http://www.my-digital-me.be/>
- Onlinedatabank met het aanbod van opleidings- en vormingsaanbieders <http://www.wordwatjewil.be/>